

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

VI. évfolyam 79. szám

2003. szeptember

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul –
- mindenkit szeretettel vár a
Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magyo-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@mail.datanet.hu

Gondolatok az örmény liturgia nyomán

**„Istenünk, fölséges Ura minden létezőnek,
öltöztess minket szeretetbe, amelyet a miseruha jelképez,
hogy szent titkaidnak szolgálai lehessünk:”**

Ősz van, a természet színei megváltoznak. A zöldből sárga, majd barnás színűre változnak a levelek. A szentírás szerint a természetet Isten „öltözteti”.

A viruló életből az elmúlásba kanyarodunk. De az ősznek is megvan a maga szépsége, az is tolmácsolja Isten üzenetét, felébreszti gondolatainkat, hogy elmélyülhessünk szent titkaiban. A hó közepén szent kereszt ünnepe, ez is figyelmeztet, a miseruha színe is ilyenkor változik sötétebbre. Ez is indítson minket bűnbánatra és szeretetre.

Dr. Sasvári László

Utazás a Musza Dagh-ra (első rész)

Az az igazság, hogy ez az út nem szerepelt a terveimben. Mindennek egy Rákóczi úti fotólabor az oka, ahol a Szíriában készült filmjeim közül négyet összegyűrték és túlhívtak. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy a tönkrement felvételek mind egy területről, a szír tengerpart északi részéről származtak. A szíriai fotókkal távolabbi terveim vannak, ezért mindenképpen pótolni akartam a hiányt.

Hamarosan megszületett az útiterv. Repülővel Isztambulba megyünk, majd autóbusszal a szír határ közelében lévő Antakyába, az ókori Antiochiába. Innen már csak három-négy órai út Aleppó, az észak-szíriai nagyváros, ahonnan a tengerpart már könnyen elérhető.

Az átszállás miatt oda is, vissza is meg kell állnunk Antakyában. A várostól harminc-negyven kilométerre van a Musza Dagh, vagyis a Mózes hegy, Franz Werfel „A Musza Dagh negyven napja” című regényének a helyszíne. Itt az alkalom, hogy saját szememmel lássam a hajdani tragikus sorsú örmény falvakat, a fennmaradt emlékeket. Az interneten is próbáltam tájékozódni és meglepődve olvastam, hogy az egyik faluban, Vakifban ma is örmények élnek. Ez egészen felvillanyozott. Sőt, az internet segítségével rájöttem, hogy közvetlenül a határ túloldalán, Szíriában van egy kisváros, Kassab, ahol három örmény templom található.

Egy kisvárosban három örmény templom, légvonalban huszonöt-harminc kilométerre a Musza Daghtól! Ezt is látni kell!

Így is lett. Miután pótoltam az elveszett felvételeket, egyik reggel a szíriai Latakiában buszra szálltunk Kassab felé. Sejtésem beigazolódott, egy örmény városba jutottunk. Kassab magaslati üdülőhely szállodákkal, apartmanokkal, amelyeket háromnyelvű táblák hirdetnek arabul, örményül és angolul. Körös-körül fenyőerdők, hegyek. Leülünk a Kilikia nevű kávézó teraszára és gyönyörködünk a tájban. Itt hűvösebb a levegő, mint a forró tengerparton.

A három templom közül az evangélikus a legnagyobb. Széles lépcsősor vezet a bejáráshoz. A tágas előcsarnokban az 1915-ös Genocídiumra emlékeztető festmények láthatók. Sajnos az örmény apostoli egyház temploma zárva, de a szemközti ház lapos tetejéről egészen jó fotót sikerül készítenem. Két arra járó örmény megpróbál segíteni, hogy bejussunk, de hiába. Megemlítem a Musza Daghot, Vakifot. Bólogatnak és kijelentik, hogy Törökország fele örmény származású. Ezen kissé elcsodálkozom, de ki tudja, hogy Törökországban mennyi a valódi török és mennyi a nemzedékekkel korábban muszlim hitre tért és eltörökösödött örmény, görög, asszír. A katolikus templom valóságos komplexum, sportpályával, iskolával. Benézünk az áruházba, amely mintha Európában volna. Az utcák rendezettek, virágosak. Néhány régi házat eredeti állapotában újíttak fel (durván megmunkált mészke és faerkélyek). Két-három kilométerre, északra a várostól hegy magasodik. A túloldal török terület.

Másnap átlépjük a határt, és Antakyában, a Saray Hotelben rendezkedünk be. Ez a bázis, ahonnan bejárjuk a Musza Dagh falvait.

Az első természetesen Vakif. Busszal Samandagba, a legközelebbi kisvárosba megyünk. Vakif emlegetésére kiderül, hogy csak két óra múlva indul busz a faluba. Az emberek körülvesznek, kérdezősködnek. Az egyik felajánlja, hogy körülbelül hatszáz forintnyi összegért elvisz a furgonján. Kemálnak hívják és keresztény arab. Amikor a vakifi templom elé érünk, elbúcsúzunk, ő pedig nem hajlandó pénzt elfogadni a fuvarért. A templomajtó zárva, de a szemközti házból egy idős asszony jön ki. Az első örmény a Musza Daghon, akivel találkozunk. Szól egy arra járó fiúnak, hogy hívja a mukhtárt (falusi előjáró), mivel nála van a templom kulcsa. Kávéval kínál és közben elmondja, hogy hét gyermeke van, de mindegyik külföldön él. Belgiumban, Kanadában, Franciaországban. Gyönyörű, saját készítésű csipkéket vesz elő, amelyekből vásárolunk is egyet.

Közben megjön a mukhtár. Tömzsi, fekete tömött bajszerű örmény. Kinyitja a vadonatúj mészkekből rakott, piros cseréptetejű kis templomot. Belül nagyméretű Mária kép, kovácsoltvas, kereszt formájú csillárok. Megmutatja az örmény nyelvű bibliát is. Az oldalfalba keresztelők, khachkar van beépítve. A templomot a vallásos iszlám párt, a Refah segítségével újítták fel, ami tovább erősíti a meggyőződésemet, hogy az 1915-ös genocídiumért nem az iszlám, hanem a török vezetés nacionalizmusa okolható. Elbúcsúzunk a mukhtártól és sétára indulunk. Régi terméskőből rakott ház már csak kevés látható. Az épületek többsége betonból és téglából épült. Szőlőlugasok, virágzó leanderek, banánfák. A környező domboldalakon mindenütt narancsfákat látni. Az egyik udvarban három tehén kérődzik békésen. Benézünk a temetőbe, ahol latin betűsek a sírfeliratok és minden név „jan” végződésű. Behívunk egy másik házba is. Kávé, csipketerítő-nézés, majd búcsúzólul kapunk néhány narancsot.

Százharmincan laknak Vakifban. Egy kurd és egy török család kivételével mindenki örmény. 1915-ben angol és francia hadihajók Egyiptomba menekítették a török csapatok által szorongatott Musza Daghiakat. 1920-ban az örmények visszatértek falvaikba, amelyek akkor Francia Szíriához tartoztak. 1939-ben a török kormány nyomására a franciák ezt a területet, Antakya és Alexandretta vidékét, így a Musza Daghot is átengedték Musztafa Kemál kormányának *(bizonyára Atatürk nyomdokain haladó török kormányról van szó, mert a pasa*

1938-ban meghalt - a szerk). Az itteni örményeket a franciák Libanonba telepítették, csak Vakif lakosságának egy része maradt a szülőföldjén.

Szabó László
(folytatása következik)

Utánnnyomás a Keresztény szó 2003 februári számából

Kerekes László

Katolikus Egyházak és törvényeik

Évekkel ezelőtt érkezett a gyulafehérvári érseki bírósághoz egy keresetlevél (kérvény a házasság érvényességének megvizsgálására). Olyan volt, mint a többi. Elolvasása után azonban közöltük a felperessel (a kérvényezővel), hogy keresetlevelét sajnos nem fogadhatjuk el, mivel bíróságunk ebben a házassági esetben nem illetékes. Ugyanis a felperes és az alperes nem római, hanem görög katolikus volt. A következő levelünkben próbáltuk a felperesnek megmagyarázni, hogy az érseki bíróság a latin és örmény rítusú katolikusok esetében igen, de nem a görög (vagyis a bizánci szertartású) katolikus hívek esetében illetékes. Igen kemény hangú válaszlevelet kaptunk - különböző történelmi argumentumokkal teletűzdelve -, többek között azt írták, hogy ők már a rómaiak óta latinnak (!) vallják magukat. A félreértés nyilvánvaló volt.

Ez a tudatlanságból fakadó félreértés azonban nem csak a fentebb megidézett kérvényező részéről áll fenn. Nagyon sokan nem tudnak világosan különbséget tenni egyházunk rítusai között, mint ahogy aközött sem, hogy kiket milyen egyházi törvények köteleznek.

A tanulmánynak már a címe is megtévesztő, hisz miképpen is értendő a „katolikus egyházak” megnevezés, amikor a hitvallásban így mondjuk: „hiszem az egy, szent, katolikus (egyetemes) és apostoli anyaszentegyházat.” Nemde egy a katolikus egyház?

Bár az egyház egységéről kétségkívül beszélünk, el kell ismernünk, hogy ebben az egyházban a sokféleség uralkodik - ami viszont az egyház lényegében gyökerezik. A II. vatikáni zsinat egyházképében helyet kap mind a latin, mind a keleti egyház. Amikor *Lumen gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció a sokféleségről beszél, nem állítja szembe az egyház egységével, hanem mint az evangélium megismerésének és követésének megannyi formáját érti rajta. A keleti és nyugati katolikus egyházak ennek a sokféleségnek az élő kifejezői.

II. János Pál 1990. október 18-án a Sacri Canones kezdetű apostoli konstitúcióval hirdette ki a Keleti Egyházak Kánonjainak Kódexét (latin címe: *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, a továbbiakban CCEO). A nyolcadik püspöki szinódus ülésén, 1990. október 25-én a pápa kiemelte, hogy a CCEO a katolikus egyház nagy törvénytestületének, a *Corpus Iuris Canonici* egyik elemét alkotja az 1983-as Egyházi Törvénykönyvvel (a latin egyház számára, latinul *Codex Iuris Canonici*, a továbbiakban CIC). 2001. végén jelent meg a CCEO új angol fordítása az Amerikai Kánonjogi Társaság kiadásában. Sőt román nyelvű fordítása is kapható a könyvkereskedésekben. Mi, latin rítusúak, sajnos keveset tudunk egyházunk másik „tüdejéről”, a keleti egyházakról, egyebek mellett azért is, mert a CCEO magyar fordítása késik. A következőkben dióhéjban az egyes rítusok szerinti egyházakat soroljuk fel, majd szemügyre vesszük, mi is a rítus, hogyan lehetséges a bizonyos rítus szerinti, jogilag önálló egyházba való tartozás, mi a felépítése a CCEO -nak, és kikre vonatkozik.

Egyházunk rítusai

Az egyház szétválása keleti egyházakra és nyugati patriarkátusra Diocletianus császár koráig nyúlik vissza. Véres keresztényüldözésének lejártá után a kereszténység a birodalom

hivatalos vallása lett. A kereszténység - mint egyház - területileg egyházmegyékre és provinciákra (tartományokra) oszlott, így a földrajzi modell szerint öt patriarkátusra tagozódott. A nikaiai zsinat 6. kánonja három pátriárkát, a római, az alexandriait és az antiokhiait, a kalkedoni zsinat pedig még kettőt említ: Konstantinápolyt és Jeruzsálemet. Öt hagyományból származik tehát az öt különböző rítus: az alexandriai, örmény, szír, káld és bizánci. Ezekből más, kisebb rítusok származnak, így ma a keleti hagyomány huszonegy önálló rítus szerinti egyházat különböztet meg. Az *Annuario Pontificio*, a pápai évkönyv a katolikus egyházon belül (a latin rítus kivételével) öt különböző rítuscsoportot sorol fel:

A. Az *alexandriai* hagyományon alapuló rítusok:

1. a *kopt* pátriárkai egyház (Egyiptomban és emigrációban);
2. az *etióp* egyház (Etiópia)

B. Az *antiokhiai* hagyomány szerinti rítusok:

1. a *malankár* egyház (India);
2. a *maronita* pátriárkai egyház (patriarkájuk Libanonban van, de Ausztráliában, Argentínában, Brazíliában, Kanadában, Mexikóban és az Amerikai Egyesült Államokban is van egyházmegyéjük (eparchiájuk);
3. a *szír* pátriárkai egyház (patriarkájuk Antiokhiában van, de Szíriában, Libanonban, Egyiptomban, Palesztinában, Irakban, Törökországban és az Amerikai Egyesült Államokban is van egyházmegyéjük).

C. A *konstantinápolyi* (bizánci) hagyomány rítusai:

1. az *albán* egyház;
2. a *fehér-orosz* (belorusz) egyház;
3. a *bolgár* egyház;
4. a *görög* egyház;
5. a *görög-melkita* pátriárkai egyház;
6. az *italo-albán* egyház (Szicília és Apulia eparchiákkal);
7. a *krizevci* egyház (püspökük Zágrábban van, többnyire horvát, ruszin, ukrán, és román leszármazottak);
8. a *magyar* egyház;
9. az *orosz* egyház;
10. a *román* egyház;
11. a *rutén* egyház;
12. a *szlovák* egyház;
13. az *ukrán* nagyobb érseki egyház.

D. A kelet-szíriai vagy *káld* hagyományon alapuló rítusok:

- 1, *káld* pátriárkai egyház (Irak, Irán, Törökország, Palesztina, Libanon, Egyiptom, Szíria és Amerikai Egyesült Államok);
- 2, a *szír-malabár* nagyobb érseki egyház (többnyire Indiában).

E. A ciliciai *örmény* pátriárkai egyház (patriarkájuk Bejrútban van, de Franciaországban, Argentínában, az Amerikai Egyesült Államokban, kisebb közösségek pedig Görögországban és Romániában vannak.)

Eszerint tehát pátriárkai egyházak az örmény, a káld, a kopt, a latin, a maronita, a melkita és a szír. Nagyobb érseki egyházak az ukrán, és a szír-malabár. Metropolita egyházak az etiópiai, malankár és rutén. Püspöki vagy más egyházak az albán, bolgár, belorusz, görög, magyar, italo-albán, román, orosz, szlovák és a krizevci egyház.

A rítus

A római katolikus egyház nem egységes szervezetű intézmény, hanem sokkal inkább önálló egyházak közössége. Az egyház, mint fogalom az egyetemes egyházat, azaz a huszonkét

autonóm (jogilag önálló, vagy saját jogú) egyház közösségét jelenti saját kormányzattal, a római pápa fennhatósága alatt. Ezek közül csak egy egyház tekinti magáénak a latin rítust, a többi saját jogú egyház az öt nagyobb keleti hagyományból származik.

A fenti, valamint az *Annuario Pontificio* pápai évkönyv felsorolása nem kánoni jellegű, vagyis nem mutat fontossági sorrendet, mivel ezek az egyházak és rítusok a jogban egyenlőek.

Amikor az egyes szerzők a *latin* vagy *római* egyház kifejezést használják, ezt rendszerint a keleti egyházaktól való megkülönböztetés céljából teszik. A *keleti katolikus egyház* fogalom - amit a nyugati katolikus egyház „ellensúlyozására” használnának -, voltaképpen nem létezik, csak többes számban használjuk, még pedig azért, hogy a keleti katolikus egyházakat együttesen tudjuk kifejezni. Amikor a keleti katolikus egyházak valamelyikéről beszélünk, a katolikus jelzővel illetjük, pl. az örmény katolikusok.

A rítus fogalmát többféleképpen próbálták meghatározni. A rítus legáltalánosabban fogalmazva azt jelenti, hogy az azonos hitet valló katolikus keresztények saját egyházi törvények, egyházfegyelem, és szertartások által vallják meg hitüket. A *CCEO 27.* kánonja értelmében a jogilag önálló rítus szerinti egyház a hierarchia alatt egyesített krisztushívők egy csoportja, amelyet az egyház legfőbb hatósága mint jogilag önálló egyházat ismer el. Egy másik meghatározás szerint *jogilag önálló rítus szerinti egyháznak* (*Ecclesia ritualis sui iuris*) olyan, több egyházmegyéből álló egységet neveznek, amelynek élén pátriárka, nagyobb érsek (*Archiepiscopus maior*) vagy jogilag önálló metropolita (*Metropolita sui iuris*) áll.

A *CIC* tehát különbséget tesz a jogilag önálló egyház és a rítus között. A rítus fogalmát a II. vatikáni zsinat szerint úgy írhatnánk le, mint egyes részegyházakra jellemző saját liturgikus és egyházfegyelmi rendszert, valamint teológiai-lelki közösséget. A krisztushívők rítusán a zsinat szóhasználatának megfelelően valamely jogilag önálló rítus szerinti egyházhoz való tartozásukat értjük. A jogilag önálló rítus szerinti egyházba való tartozás nem zárja ki azt, hogy ha az ilyen rítusú személy az illető önálló rítus szerinti egyház területén kívül él, általános egyházfegyelmi szempontból (például a liturgikus előírások tekintetében) a más rítusú helyi ordináriusnak legyen alárendelve, vagy ahhoz a részegyházhoz tartozzék. Az ilyen helyzeteket tartja szem előtt az egyházi törvénykönyv a püspökök feladatairól szólván - más rítusú hívekkel kapcsolatban.

Az egyházban két alapvető rítust különböztetünk meg: *nyugati* vagy *latin* és *keleti* rítust, amely több részegyházra, illetve rítusra oszlik. Jogi értelemben nem mindegyik rítus önálló egyház, saját liturgikus könyvekkel, saját fegyelemmel és hierarchiával. A latin egyházban a római rítus mellett megkülönböztetjük az ambrózián rítust Milánó környékén, valamint mozarab vagy vizigót rítust Spanyolország néhány vidékén, Toledo környékén. Ám ezek nem képeznek jogilag önálló egyházakat, csupán liturgikus sajátosságokat mutatnak hierarchikus önállóság nélkül. A keleti rítusok - így például az örmény egyház, a káld egyház, a kopt egyház stb. - viszont jogilag önálló rítusokat képeznek. A román bizánci szertartású egyház külön rítus szerinti hierarchiával rendelkezik.

A rítushoz való tartozás

A *CIC* az összes krisztushívők (klerikusok és világiak) jogai közé sorolja az istentisztelet saját rítusok szerinti végzését. A rítushoz való tartozás többféle módon valósulhat meg. Két nagyobb lehetőség ezek közül: a keresztséggel és a keresztség utáni egyházi eljárással való hozzárendelődés.

A keresztelendők esetében

Ami a keresztelendő rítushoz-tartozásának megválasztását illet, a *CIC* különbséget tesz a tizennegyedik életév betöltése előtt és után fennálló lehetőségek között.

A tizennégy év alatti megkeresztelt személy - függetlenül attól, milyen szertartás szerint

keresztelték meg - latin rítusú lesz a következő esetek valamelyikében:

1. ha mindkét szülő latin rítusú,
2. ha az egyik szülő latin, a másik nem az (hanem más rítusú katolikus), és közös akarattal úgy kívánják, hogy a gyermeküket a latin egyházban (tehát latin rítusúvá) kereszteljék meg; és
3. ha a szülők különböző rítusúak, és nem jutottak közös akaratra a gyermek rítusát illetően, a gyermek az apa rítusát követi, tehát ha az apa latin, a gyermek is latin rítusú keresztény lesz. Az örökbefogadott gyermek esetében a 110. kánon irányadó, amely szerint az örökbefogadó gyermekeiként tartják számon őket.

A tizennegyedik életév betöltése után a keresztelendő szabadon megválaszthatja, melyik rítus szerinti egyházba akar tartozni, így olyan rítusú katolikus egyházhoz fog tartozni, amilyet maga választ. A rítusváltást haladéktalanul be kell vezetni a keresztelési anyakönyvbe.

A kereszttség kiszolgáltatása önmagában véve nem jelent automatikusan valamely jogilag önálló egyházhoz vagy rítushoz való hozzátartozást. Nagyon sok ilyen esettel találkozunk egyházmegyénkben is. Azok a görög katolikusok, akiket 1948 után a latin rítusban kereszteltek meg - mivel a görög katolikus egyház működését államilag betiltották -, de szüleik görög katolikusok voltak, jogilag görög katolikusok (keleti rítusúak) maradtak, hisz a saját jogú egyháztagságukban nem a kereszttség, hanem a szülők, illetve az apa rítusa a döntő. Ugyanakkor valamely rítus gyakorlata nem vonja maga után feltétlenül a rítushoz való hozzátartozást. A CIC-ben több kánont is találunk, amelyik megengedi a krisztushívőnek a szentség felvételét más saját jogú rítus szerinti egyházban, például a kereszttséget, a szentgyónás szentségét, az eukarisztiát, a bérmlást, a betegek kenetét. Az egyház normái megengedik a szentmisén való részvételt bármilyen rítusban az ünnepnap megszentelésének kötelezettsége esetén, valamint a házasságkötés megünneplését is. Mindebből azonban nem következik a rítusváltozás! Ilyen esetben nincs jogalapja annak, hogy a görög katolikus hívők latin rítusú szentségkiszolgáltatást kérjenek a latin hierarchiától, amikor azon a területen a görög katolikus hierarchia is megtalálható.

A megkeresztelt személy esetében

A CIC a már megkeresztelt személy saját jogú (jogilag önálló) egyházba való átlépését is szabályozza. Mindenekelőtt az Apostoli Szentszéktől kapott engedély alapján léphet át valaki egy saját jogú egyházból (rítusból) bármely másikba. Kanadában például az eljárás a következő: a kérvényező benyújtja a kérvényét annak a jogilag önálló egyháznak a püspökéhez, ahová át akar menni (*ad quem*). A püspök, akihez a kérvény szól, megbeszéli az illető saját püspökével (*a quo*). Ha mindketten megegyeznek, a kérvényt a nunciusként továbbítják, akinek megvan a hatalma az engedély megadásához a laikusok esetében. Ha a püspökök nem egyeznek meg, vagy ha klerikusról van szó, a kérvényt a Keleti Egyházak Kongregációjához közvetítik. Az eredményről értesítik a kérvényt elfogadó püspököt, aki értesíti a kérvényezőt, valamint egy másolatot ad a végzésről a másik püspöknek.

A házasságkötéskor vagy a házasság fennállásának időtartama alatt a latin rítusú házaspár áttérhet házastársának jogilag önálló egyházába, de a házasság megszűnése után visszatérhet saját jogú egyházába. A szülők az Apostoli Szentszék leiratával, illetőleg a házasságkötéssel „megváltoztatott” saját jogú egyházba kerülnek át, a szülők 14 éven aluli megkeresztelt gyermekei ugyanígy, de a tizennegyedik életévük betöltésével visszatérhetnek a latin egyházba. A CCEO 34. kánonjában hasonló előírást találunk.

Katolikus egyházak törvényei

A latin egyház törvénykönyve

A CIC már az első kánonban pontosan meghatározza, kikre is vonatkoznak a kódex

kánonjai. Az I.k. szerint a *CIC* összesen 1752 kánonja a latin egyházra vonatkozik, amely a római pápa - mint Nyugat pátriárkája - joghatósága alatt áll, és liturgikus nyelvként a latint használja. A keleti katolikus egyházakra vonatkozó joganyagot a *CCEO* tartalmazza. Minden ember alá van vetve az isteni jognak, függetlenül attól, hogy meg van-e keresztelve, vagy sem. Így azok az egyházi törvények, amelyeknek tartalma az isteni jog, mindenki számára kötelezőek. Magából a kánon megfogalmazásából kitűnik, hogy az mikor foglal magába isteni jogot.

A *CIC* is különbséget tesz isteni és egyházi törvények között, és kijelenti, hogy a tisztán egyházi törvények csak azokat kötelezik, „akiket a katolikus egyházban kereszteltek meg, vagy oda fölvettek, és eszük elégséges használatával rendelkeznek, továbbá, hacsak a jog kifejezetten másképp nem rendelkezik, hetedik életévüket betöltötték”. A kánon tehát három feltételt említ, amelyeknek párhuzamosan fenn kell állniuk ahhoz, hogy valaki az egyház alanya legyen:

1. érvényes keresztség általi teljes közösség - hogy mikor számít valaki a katolikus egyházban megkereszteltnek, annak eldöntésére a keresztelendő vagy a gondviselésre jogosultak szándéka a mérvadó,
2. az értelem elégséges használata, ami a természeti törvény egyik követelménye,
3. legalább hét év betöltése.

A *CIC* kánonjai néhány esetben a más saját jogú egyházak tagjaira is vonatkoztathatóak. Ennek részletesebb bemutatásával később külön tanulmányban foglalkozunk.

Keleti egyházak törvénykönyve

Mint már említettük, a *CCEO* kihirdetésére 1990. október 18-án került sor és 1991. október 1-jével lépett hatályba. Latin neve *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*. Ez az első kánonban leszögezi, hogy a *CCEO* összesen 1546 kánonja csak a keleti egyházakra vonatkozik, hacsak valamelyikük a latin egyházzal kapcsolatosan kifejezetten nem rendelkezik. Ugyanis mindkét egyháznak megvan a joga a saját fegyelme és hagyománya szerint való kormányzáshoz.

A *CCEO* a keleti egyházakon az öt hagyományon alapuló huszonegy, jogilag önálló egyházat érti, azokat, amelyeknek tagjai elfogadják a római pápát mint a katolikus egyház legfőbb hatalmának képviselőjét. Bár a *CCEO* figyelembe veszi a keleti egyházak hagyományait, felépítésén nagyon is érezhető a *CIC* mentalitása. A keleti egyházak hagyományát a *CCEO* figyelemmel kísérte. Amint a II. vatikáni zsinat is kifejezte: „a szent zsinat szívből örül a keleti és nyugati katolikus egyházak gyümölcsöző és tevékeny együttműködésének, s egyúttal kinyilvánítja: mindezen jogszabályok a jelen körülményekre vonatkoznak, és addig maradnak érvényben, amíg a katolikus egyház és a különvált keleti egyházak el nem jutnak a teljes egységre”.

A *CCEO* törvényhozásában bizonyos szempontból fejlettebb, mint a *CIC*, hisz figyelembe veszi a latin kódex kiadása után megjelent teológiai és kánoni fejlődést. Így például a *CCEO* külön fejezetet szentel az ökumenizmusnak, míg a *CIC* csak néhány kánonban tárgyalja. Egy másik markáns példa: a *CCEO* az egyház tanítói hivatását illetően nem a tanítás integritását és ortodoxiáját tartja szem előtt, hanem ajánlja a tudományos kutatások eredményeinek, valamint az irodalom és a művészetek eszközeinek felhasználását, hogy az idők jeleinek megfelelően Krisztus evangéliumát mindenki megismerje. Ahogyan II. János Pál a *CCEO* kihirdetésekor megjegyezte, ez betetőzi az egyház kánoni rendjét a *CIC*, valamint az 1988-ban megjelent Pastor Bonus apostoli konstitúcióval, ami a Római Kúria intézményei felépítésével és hatáskörével foglalkozik. A két törvénykönyv kiegészítő törvényeiről a *CCEO* hatályba lépése óta több forrásmunka látott és lát napvilágot.

Egyházunkban a maga két évezredes története során gyakran tűnt fel az egyneműsítési

tendencia, sőt sokak számára gyakorta sértő is volt az egyházban jelenlévő sokféleség, ugyanis egy sajtóságosan értelmezett egyház-egységet látszott megbontani. Az egyház unitása (egysége) azonban nem jelent uniformitást: épp ez a sokféleség mutatja Isten Lelkének működését. Értékelnünk kell ezt a sokféleséget, amely az egyházmegyéinkben sajnos épp a történelmi-nemzeti problémák miatt a szó szoros értelmében különbözőséggé alakult. A másság okozta feszültségek az esetek többségében abból fakadnak, hogy nem ismerjük eléggé egyházunk rítusait, vagy a történelmi örökségek és igazságtalanságok formálta előítéllettel közelítjük meg őket. Az egyazon országban jelenlévő többféle rítus a mentalitás, istentisztelet és egyházfegyelem pluralitására is vall. Ennek megtartása a keleti egyházak rovására egyre nehezebb ott, ahol a többséget a latin rítusúak alkotják (a latin rítusúak száma globálisan megközelíti az egy milliárdot, a keleti rítusúaké csak a mintegy 12 milliót). Hiszem, hogy eljön majd az a nap, amikor felismerjük az egyházunkban jelenlévő rítusok - sőt a keresztény vallások - sokféleségének szépségét és értékét, és nem történelmi ballépésként vagy nemzetieskedésként értelmezzük, hanem mint ugyanannak a Léleknek megannyi megnyilvánulását.

(Utánközlésünkben mellőztük a tanulmányhoz csatolt jegyzetanyagot)

Végakarat

Tonk Sándort, az alig ötvenhat évesen, váratlanul elhunyt történészprofesszort Budapesten, orvosi kivizsgálás közben érte a halál. A Sapientia - Erdélyi Magyar Tudományegyetem rektorát, az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnokát közéleti személyiségek hosszú sora kísérte a Házsongárdi temetőbe. A Farkas utcai református templomban megtartott gyászszertartáson a család kívánságára felolvasták fél évvel a halála előtt keltezett végakaratát is. A magyarországi sajtót is bejárta ez a testamentum:

Én, Tonk Sándor, életemnek 56. esztendejében ép elmével és testi egészségben kívánom leírni végakaratomat. Életemet a Szenci Molnár Albert által megfogalmazott ima irányította: „Oh én Uram, Istenem, engedd azt énnékem is, hogy senkire mindjárt meg ne haragudjam, senkit se szóval, se cselekedettel meg ne bántsak. Azoknak is, akik engem megbántottak, töredelmesen megengedjek és megbocsássak, minden bosszúállásra való szándékot szívemből kivessék, meggondolván azt, hogy ha mi valaki ellen haragot tartunk, és a mi ellenségünkkel nem akarunk megbékélni, te is, mindeneknek hatalmas bírója, nem bocsátanád meg a mi bűneinket, eseteinket és számtalan fogyatkozásainkat, és ilyenképpen a te kemény ítéletedet és szentenciádat mi magunk vonnánk magunkra. Adjad azért, hogy mindenekhez legyek szelíd, emberséges, engedelmes, mindennel jótévő és adakozó.”

Nem véletlenül és nem ok nélkül idéztem ezeket a sorokat. Tudatában sok emberi gyarlóságomnak, életem során a szelídség, az emberség, az engedelmesség, a jótévés erényét tartottam a legfontosabbnak. Sokan, tudom ezt, gyengeségnek vélték.

Mindig alázattal tekintettem minden dolgomra. Nem valamilyen fatalizmusról volt szó. Én hittem és hiszek abban, hogy sorsomat Valaki irányítja és megszabja, megszabta életutamat. De tudom azt is, hogy nekem Ahhoz, aki ezt teszi, hűséggel kell ragaszkodnom. Gyarló, emberi voltomban ezt fogadtam el mindenkor.

Hálát adok az Úristennek életemért. Hálát adok szüleimért, testvéreimért, házastársamért, gyermekeimért, unokáimért, mindazokért, akik szeretettel vettek körül életem folyamán. Tudatában vagyok annak is, hogy a sok szeretetet, amit kaptam, nem tudtam viszonzni. Pedig megvolt bennem a szándék, az akarat. A lélek kész volt, de a test sokszor volt erőtlen. Sokat vétkeztem, sokszor voltam erőtlen.

Fáradt ember vagyok. Többet vállaltam annál, amit el tudok viselni. Egyedül folytatom a küzdelmet. Nincsenek társaim, csak ellenfeleim, avagy csak csendben követők. Nem törekedtem hatalomra. De tettem mindig azt, amit hitem szerint tennem kellett. Mai világunkban nagyon sokan nem értik meg ezt. Szolgáltam.

Szolgáltam - de nem áldozatként megélve - családomat. Életem nagy öröme volt feleségem, gyermekeim élete. Később ugyancsak örömet jelentetett az oktatás. Hálát adok az Istennek azért, hogy megengedte az egyetemszervezés munkájában való részvételt. Szolgálni fogok továbbra is, ameddig tudok. Nem törekszem világi dicsőségre. Életkoromban már elmondhatom, számomra nem a világi hívságok a fontosak. Szeretnék úgy élni, hogy a magam lelkiismerete és az Úristen legyen életem, mindennapjaim egyetlen mércéje.

Tenni kellett volna. Többet, mint amit tettem. Szerettem a tudományművelést. Talán akkor tévedtem, amikor helyette az egyetemszervezés, intézményépítés munkájára vállalkoztam.

Kérlek és intelk benneteket, gyermekeimet és fiatal munkatársaimat: vigyázzatok magatokra, vigyázzatok a reátok bízottakra. Az ember élete csak úgy lehet teljes, ha mindennap érzi, valamit tett másokért. Az önzés az élet beszűkülését jelenti. A gazdagság, az anyagi jólét kellemes, de nem jelenti az élet teljességét.

Anyagi javakról intézkedni nem tudok. Könyvek maradnak utánam. Vigyázzatok reájuk. Sok boldog percet és órát jelentettek életemben. Hiszem, számotokra is megadják az örömet.

Anyagi javaknak nem voltam birtokosa. De ahol lehetett, szívesen, szívemből adtam. Vallom: a magunk, az erdélyi magyar közösség, Anyaszentegyházunk ügye, mindannyiunknak szívügye kell legyen a szívből fakadó és önzetlen adakozás. Az édesapámék által hittel és hűséggel felvállalt sáfársági tízed kikopott világunkból. Kikopott, mert mi, tanárok, ti, lelkipásztorok, hívő emberek hagytuk ezt a feledésbe merülni. Pedig életünk, sorsunk, keresztyéni, magyar, emberi mivoltunk fönnmáradásának záloga: vállaljuk az áldozatot. Egyébként az egymást követő világi hatalmak és azok szívárványkörébe tartozó mihaszna senkik kiszolgáltatottjai, vagy ami rosszabb, kiszolgálói leszünk.

Végakaratom? Lehet ilyen? Ha meghalok, olvassátok el Ady Endre: Köszönöm, köszönöm, köszönöm című versét.

Tonk Sándort 2003. augusztus 23-án helyezték örök nyugalomra Kolozsvárott, a Házsongárdi temetőben.

Kiállításmegnyitó a Karinthy Frigyes utcában

A magyarörmény közösség aktivitása nyilvánul meg sok más között a különböző területi Kisebbségi Önkormányzatok kölcsönös együttműködésében is. Augusztus 12-ére ezúttal a budapesti XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzattól kaptunk meghívót a Karinthy Szalonba. A jónevű kiállítóhelyiség a kerületi önkormányzat kezelésében működik s bizonyára ennek is köszönhető, hogy a fotókiállítás egészen szeptember 5-ig volt megtekinthető.

Hogy milyen fotókiállítás? Hát a II. Magyarörmény Fotókiállítás Vándorkiállítás, amelynek anyagát részben már korábban is láthattuk, első ízben a budaörsi Jókai Mór Művelődési Központban egy éve, az ottani Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezésében, majd idén márciusban az angyalföldi József Attila Művelődési Központban a XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat révén. Ezúttal néhány szerző nevével, műveivel gazdagabb volt a tárlat.

A szerzők - hivatásos és amatőr fotósok - névsorát Benedek Katalin művészettörténész megnyitó beszédében sorbavette, ezt tehát nem ismételjük. Többen a fotóművészek közül jelen is voltak a megnyitón, amelyen a házigazdák kulturális műsorral kedveskedtek.

A XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat nevében Harmath Kálmán köszöntötte a jelenlévő, nagyszámú érdeklődőt. Erdemes megjegyeznünk, hogy igazi örömeinkre szolgálhatott a sok, ismeretlen arc, bizonyítván: az eseményre egyáltalán nem csak a magyarörmény közösség tagjai voltak kíváncsiak.

Fogolyán Kristóf fuvolaművész szólójával kezdődött a műsor, Kátainé Szilvay Ingrid Bach-zenét adott elő zongorán, majd Várady Mária a tőle megszokott hévvel prezentált örmény és magyar verseket, a műsort végül Kátainé Szilvay Ingrid és Fogolyán Kristóf kettőse zárta: azaz fuvolamuzsika zongorakísérettel.

No, és utána... Utána Dr. Keszy Harmath Péterné (Enikő) hatalmas közreműködésével, sok munkája eredményeként valódi lakoma várta a vernissage résztvevőit. Az örményországi örmény és erdélyi örmény konyha megannyi csodája, húsételek és édességek, sütemények és... hadd legyen a kulináris beszámoló részrehajló: az igazi, szőlőlevélbe csomagolt töltike! Olyan, amilyent egykor nagyanyám készített, aki sajnos, Budapestre szakadt élete során csak egyetlen egyszer jutott megfelelő, friss szőlőlevélhez.

dcs

Benedek Katalin művészettörténész megnyitója

2003. augusztus 12-én a Karinthy Szalonban

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves barátaink, rokonaink!

A több mint 300 éve sorsközösségben, rokoni szeretetben élő erdélyi magyarörmények egyedülállóan értékes és sokszínű kultúrát teremtettek és alakítottak ki maguk körül. Sajátságos tény, hogy ahol őseik, esetünkben az Ani-beli örmények megjelentek árván, nyelv és haza nélkül - e néhány évszázad alatt is konkrét jelző nyomot hagytak.. Anélkül, hogy a népcsoport beilleszkedésével foglalkoznák, lényegesnek tartom megemlíteni e kisebbség egyik meghatározó jellemzőjét, mondhatnám: genetikailag kódolt tulajdonságát. S ez: az értékteremtés.

Az évszázadok folyamán hazánkban magyarörménnyé vált örménység intelligenciájával, fogékonyságával egy keskeny mezsgyén tudott egyensúlyozni, eredeti kultúráját úgy megőrizve, hogy általa ugyanakkor a befogadó ország is gazdagodott. Számtalan jeles személy tevékenysége bizonyítja, - akár a különféle művészetek, tudományok (például orvoslás, jogtudomány, stb.), vagy az irodalom, de a közéletiség, a politika területéről említhetnék példákat - hogy tudásukat, rátermettségüket kamatoztatva miként váltak nemzetalkotó erővé, részévé a magyarságnak.

Ebben a közösségben évek óta jól működő szokás a kettős identitást valló képző- ipar- és fotóművészek jelentkezése. Tárlatok tanúsítják felkészültségüket, alkotóerejüket. A fotóművészek két önálló budaörsi kiállításán bárki meggyőződhetett arról, hogy ez a műfaj egyben e kisebbség erőssége is. Ugyanis e művészeti ágban, hasonló formációban - túlzás nélkül állíthatom - ritkaság a magyarörményekéhez hasonló rendszeres és együttes, nyilvános megnyilatkozás. A Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat egyik missziója éppen a fotóművészet felkarolása, megismertetése a szélesebb közönséggel. Ezúttal vándorkiállítás-ként már harmadik alkalommal láthatjuk legújabb anyagaikat. És hogy honnan ered, miből táplálkozik művelőinek szakmai elmélyülése, élénk érdeklődése a fényképezés iránt?

Fancsali G. Jánost, a seregszemle létrehívóját idézem:

„A korán polgárosodott magyarörmények a fényképezésből is aktívan kivették a részüket. Ha csak Erdélyre gondolunk, ahová az 1600-as években érkeztek, és ahol igen hamar elmagyarosodtak, több igen aktív és értékes munkát kifejtő elődünkkal találkozunk. Kézdivásárhelyen száz éven át, 1880-tól kezdve működött a Bogdán család műterme, Czecz Rudolf Nagyszébenben jegyzett cége az első világháború végéig maradt fenn, a Csonka-

testvérek Marosvásárhelyen tartották nyitva műtermüket, Nits Pált Kolozsvárt, majd Nagybányán találjuk az 1800-as években. Az erdélyi fényképészet egyik legfontosabb egyénisége, Vastagh György Kolozsvárt 1858-63 között, majd Budapesten 1876-tól 1922-ben bekövetkezett haláláig dolgozott."

Itt ma tíz élesszemű, jó esztétikai érzékkel rendelkező, tárgykörében tájékozott, ugyanakkor a kiválasztott témában rejltő játékosságot megérző és megértő fotográfus hivatásszerűen, vagy kedvtelésből lencsevégre kapott élményeibe avat be minket. Sokszínű paletta: dokumentálás, lírai természetlátás, úti élmény, hagyományörzés, hagyománytisztelet, aktuálpolitika, műemlékfotózás egyaránt helyet talál magának.

A sokféle témát alkotóik egy tőről fakadó szándéka tereli azonos mederbe: megörökíteni - ezáltal hozzájárulni tárgyi emlékek, a múlt, a még létező kultúra megőrzéséhez, felhívni figyelmünket ezekre az értékekre. Mindezt a kép nyelvén, szemnek, szívnek szóló esztétikai köntösben.

Mészáros Ábelt az 1700 éves örmény templomépítészet nyugozta le. Az építész szemével irányított kamera kiemelt hangsúlyt ad az egyes építészeti elemeknek például a boltozásnak -, a megjelenő architektura azonban a fény-árnyék játékaival, egyéni látószöggel társítva a szerző személyes élményébe avató fényképpé komponálódik.

Zakariás Péter vallomása Csíkszépvizről szól. Kötődik hozzá és félti. Porladó sírkövek, templomkert, színes üvegablakok képében jeleníti meg ragaszkodását az ősi földhöz, aggodalmát a pusztuló emlékek láttán.

Udvardy Zoltán a brassói római katolikus templom magyarörmény ablakaival hívja elő a helyszínt. Művészi dokumentálásának köszönhetően gyönyörködhetünk a László és Verzar család által adományozott, Szent László és Szent István alakjával díszített, ékköként ragyogó üvegekben.

Tutsek János hangulati elemekkel gazdagítva, áttételesen szól szülőföldjéhez kötődő vonzalmáról. A még élő torockói, magyarvistai népviselet felvillantásával értékmentést is végez. Portréi az örök szépség és újjászületés ígézetében fogantak. A fotográfus szemét szűkebb környezete, a Gellérthegy évszakonként változó arca is megragadja.

Gajzágó Jolán múzeumi fotós, a műtárgyfotózás avatott szakembere. A sajátos hangulatú városka, a művészet hazai Mekkája, Szentendre összképet meghatározó motívumain, a finom rajzolatú barokk kapukon akad meg a tekintete.

A legváltozatosabb összeállítás Kabdebó Jánosé. Bemutatott anyagát tekintve úgy tűnik, hogy a fotográfia minden területe megérinti őt. A kiragadott, ám összefüggéseikből nem kiszakított darabok gondolat sorokat indítanak el a nézőben. Zárt egészként jelennek meg a szellemmel és szellemességgel elkapott témák. Kabdebó példaképe a nagy előd, az örménymagyar rokon, a brassói Halász Gyula, azaz a világhírű Brassai.

Pintér Erzsébet lírai hangütésű, kissé melankólikus képei érzékeny női lélekre vallanak. Gondolatai, képi világa a harmónia és szépség, a megnyugvást hozó természeti látvány világában kalandoznak.

Zakariás Réka merész, kíváncsi, lendületes, korszerű - egyszóval fiatal. Első kiállítása tanúsítja, hogy digitalizált, számítógépes feldolgozású munkáival tehetségesen teremt egyensúlyt az általa elvontan, ugyanakkor konkrétan értelmezhető valóságdarabkák képpé alakításában.

Napjainkban a fekete-fehér technika kissé háttérbe szorult. Ezért is külön örvendetes Zakariás Antal és Fancsali G. János voksa a két szín mellett. Zakariás Antal barlangok mélyébe kalauzol, betekinthetünk a barlangászok érdekes, kemény munkájába. Fancsali G. János programjában szinte passzionátusan tallóz a színekre épülő témák között: tűz, láva, ősz, stb. Fekete-fehérből szó sokszínű képszöveget.

Végezetül a 20. századi francia festészet egyik legjelentősebb egyéniségének, Henri Matisse-nak szavaival ajánlom figyelmükbe a kiállítást: „Ha jó ízlésű ember űzi, a fénykép

művészetként hat." A tárlat bizonyítja.

Benedek Katalin

Örmény Kisebbség Újbudán, az Európa Napon

Augusztus végén több éve már Európa Napot tartanak Újbudán, vagyis Budapest XI. kerületében. Így volt ez idén augusztus 30-án is: ezúttal az EU csatlakozás jegyében találkoztak nemzetek és nemzetiségek a Feneketlen-tó körül. Délután a gyermekjátsszótér melletti Kis színpadon adtak műsort a kisebbségi önkormányzatok. Nagy sikert aratott a kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzata által összeállított műsor. Műsorukat az erdélyi Fenyőcske Székely Néptánccsoport nyitotta, majd Várady Mária erdélyi színművész szavalta egy örmény költő: A szőlőtöke című versét, Illyés Gyula fordításában. Ezután Baráti Kristóf magyarörmény származású hegedűművész Bach szóló szonátájából adott elő két tételt, és Paganini egyik virtuóz darabjával kápráztatta el az egyre gyarapodó közönséget. Ezután ismét Várady Mária lépett a színpadra és előadta a magyarörmény Harmath Jenő 104 éve írt Háromszéki harangok című versét. Később László Lilla zeneművész gyimesi furulyán csángó tánc alá való dalokat játszott, majd a Fenyőcske Együttes két, 10 éves gyermektáncosa mutatkozott be, igen nagy sikerrel. A műsort ugyancsak a Fenyőcske együttes fergeteges tánca zárta. A műsor után a Balassi Kollégium klubhelyiségében a vendégek 15 fajta eredeti örmény ételből kaptak ízelítőt, amelyeket erre az alkalomra Dr. Keszy Harmath Péterné (Enikő) készített.

H. K.

Balatonalmádin hagyomány született

1998-ban a harmadik csütörtök éppen Szent István napjára esett, ezért akkor el is maradt a Fővárosi Örmény Klub augusztusi találkozója.

Volt azonban más találkozó: az EÖGYKE 23 tagja Balatonalmádiba utazott és a Benedek-kúria kertjében flekkenezett.

Az 1999-es, hangulatos beszámolóból - amelyet Hanusz Gyula jegyzett - megtudhattuk, hogy az almádiak építik-szépítik kis templomukat; egyebek közt felújították a Szent István szobrot.

2000-ben Hanusz Gyula így zárta almádi beszámolóját: „immár hagyományossá vált Benedek-telki összejövételünk idén is sikeres...” A próféta szólt belőle, hiszen a harmadik alkalom ugyan még nem hagyomány, de már ígélet... 2001-ben szomorú családi esemény miatt elmaradt a találkozó, ám 2002-ben, augusztus 20-án ismét sor került az EÖGYKE-összejövételre.

Közel húszan vettünk részt az ünnepi szentmisén és utána a kerti flekkes beszélgetésen... és itt már a folytatás következik, a 2003-as, immár ötödik almádi találkozó.

Idén is sikerült az együttlétünk, mert velünk volt István király, a magyarok „istápjá” s velünk együtt adott hálát az Új Kenyérért, közösen hazai, felvidéki, erdélyi és moldvai küldöttekkel, zarándokokkal.

A Szent Imre templom udvara is szokás szerint zsúfolásig megtelt; Igor atya vezetésével jött egy egész autóbussnyi vendég Szlovákiából, Balatonalmádi testvérvárosából, Nyitragerencséről: magyarok és szlovákok, a legfiatalabbjuk kilenc, a legidősebbik 83 éves volt. (Almádi és Gerencsér 1997-ben éppen augusztus 20-án írta alá a testvérvárosi kapcsolat felvételéről szóló megállapodást.) Természetesen jelent volt Almádi polgármestere, Finta Rudolf is.

A felvidékiek a budapesti székhelyű EÖGYKE és a kolozsvári székhelyű Arménia

Örménymagyar Baráti Társaság együttesen 40 főnél is nagyobb seregével együtt énekelték:
*Hol vagy, Estván király,
téged magyar kíván...*

És a nemzeti színnel átkötött, megszentelt, ropogós héjú Új Kenyér megtörése mindannyiunkban növelte a hitet.

Aztán a magyarörmények számára következett a kerti szíveslátás. Ennek a receptje szerint a következő hozzávalók szükségesek:

- egy tagtárs nagykertes, balatoni üdülővel
- elhatározás, valamint szép, napos idő - jóbarátok
- eddig ismeretlenek, akik a nap végére barátokká válnak
- némi bor, sör, pálinka, enyhébb hozzáállásúak számára ásványvíz és üdítők - pogácsa, sütemény, saláta, pikáns mártás, gyümölcs
- nagymennyiségű pácolt hús (az ehhez kellő, előző napi, többórás potyolással és fűszerezéssel) és két, remek flekkensütő mester.

Ezúttal volt több díszvendég is, valamint immár második alkalommal szellemi táplálék. Erdélyi Örmény Színházak címmel megjelent ugyanis Dávid Csaba alkalmi satirikus lapja, amelynek mottója alakilag hasonlít az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzetek mottójára: „Humor és gúnyolódás nélkül emberek élete csak merev kockafejűség”.

Díszvendégként jelent volt Lászlóffy Aladár, valamint Petrás Máriaék. A nagyszerű együttlét után az ötlött eszembe, hogy pályázatot kellene hirdetni: mi legyen a balatonparti flekkenparti elnevezése? Aki megnyeri, jövőre ingyen vehet részt az összejöveten. (Ha én nyerek, az utiköltséget is kérem.)

B. Kovács Júlia

A beszámolóban említett satirikus lap ugyan csak egy alkalomra és csak a jelenlévőknek szólt, ám egy rövid bevezető anyagot szélesebb olvasótáborunk számára is közzéteszünk, hogy érezhessék: nem volt kímélet.

Gondolatok az erdélyi örmény gasztronómia nyomán

„Mert a te füstöd édesen illatozik, mint az flekkenek az ő füstje, midőn jó szökellve a dombokon és átugorja a halmokat” - így ír az Énekek Éneke a kedvesről, aki kecses mozdulatlanságban és páclében várta, hogy sorsa a parázs fölött beteljesedjék. Hamarost beteljesedik. Itt az ideje, testvéreim, hogy magunkba szálljunk és végiggondoljuk, miszerint - mármint valamelyik TV-csatorna ismeretterjesztő műsora szerint a flekken sütése többszáz cigaretta elszívásával egyenértékű mérgezés, az elfogyasztásáról már nem is beszélve. Ha eddig nem tudtátok, hát most készüljete fel: flekken következik nemsokára - és vegyétek észbe, hogy minden erdélyi ösünk, aki flekkent evett - meghalt. Jó étvágyat!

Dr. Vársassi Flekkenevő

Gáspár B. Árpád

Máramarosszigeti örmények egykor és most *(második, befejező rész)*

A kihalt örmény családok közé tartozik az EMBER MIKSÁÉ is, aki a szintén örmény ZAKARIÁS családba nősült, s amint a telekkönyvi adatok is bizonyítják, háza a katolikus plébánia melletti, díszes homlokzatú épület volt. Termény és húskereskedéssel foglalkozott a XIX. század végén. Különösen füstöltsonkáiról volt híres, az emberek „sonkaillat” utcának

nevezték a főtér ezen részét. *(Tájékoztató: ZOLOPCSIK RÓBERT)*

PÁLL EMÁNUEL örmény kereskedő háza ma is látható a könyvesbolttal szemben. Toronyerkélyes, romantikusan historizáló épület, amelyben feleségével, Papp Ceciliával lakott. Jelentős szerepet játszottak a város művelődési életében, a feleség verseket is írt. Három gyermekük született. Sorsukról csak annyit tudunk, hogy az asszony 1913-ban Budapestre költözött, s úgy látszik életútjuk végleg elvált. Levelei, naplója tanúsága szerint férjével nem túlságosan értették meg egymást, alapjában különbözött az érdeklődési körük. *(Tájékoztató: ZOLOPCSIK RÓBERT és CSISZÁR LÁSZLÓ)*

Az egykori máramarosszigeti örmény családokról talán legtöbbet a római katolikus temető „örmény sorá”-nak a sírkövei tudnának mesélni. A most is Máramarosszigeten élő örmény családok és leszármazottaik, akik csak oldalágon őrzik származásuk tényét, emlékét: DARVAI család. A néhai Jódi Pál „Máramaros vármegye nemesség vizsgálata 1749-1769” című monográfiájában több Darvai családot ismertet 1600-ig visszamenően. A máramarosszigeti darvai előnevű család tulajdonában egy 1550-ben kapott címer is van, ami arra enged következtetni, hogy valamilyen bátor tettükért tüntette ki őket a magyar király.

Adatközlőnk elsőnek nagyapját említi, akit a család tréfásan I. Bélának nevezett, ugyanis utána négy nemzedék fiúsarja kapta keresztségben ezt a magyar történelemben oly mély gyökerű nevet. Darvai Béla (I) az 1860-as években költözött az Iza parti városba. Sírköve csak halálának évét (1934) jelzi. A róla készült portrét, amely ma is a család tulajdonában van, Barabás Miklós valamelyik tanítványa festhette. II. Darvai Béla, az adatközlő apja 1894-ben született és 1983-ban halt meg. Budapesten szerzett gyógyszerész diplomát, majd a máramarosszigeti Illuzion drogéria tulajdonosa lett, valamint társa a Piacsarki Mandics Kígyó nevű patikájának. Szenvedélyes festménygyűjtő volt, amihez valószínűleg az itthon és Técsőn dolgozó Hollósy Simon is hozzájárult, akit személyesen ismert. De az is lehet, hogy édesanyjától, az örmény származású Ember Gizellától örökölte ezt a szenvedélyt. Ezt a feltételezést az a tény is alátámasztja, hogy a család tulajdonában még ma is van „Ember” szignálású kép, s hogy Ember János budapesti festő 1964-ben Szongott Szidóniának (Fornvald András édesanyjának) írt levelében hivatkozik a Korbulyokhoz fűződő közös rokonságra, arra, hogy az ősök közt olyan kiemelkedő személyiség található, mint Hollósy Simon. Darvai Béla rokonsági alapon gyakran látogatta Szongott Szidóniát.

Darvai Béla gyógyszerész hatsmandorfi Hatfaludy Erzsébetet vette feleségül, egy alsóapsai földbirtokos leányát. Házasságukból három gyermek született: Noémi, zenetanárnő, Romola - férje után Krause Haroldné - és Béla (III.) matematika-fizika tanár. Krause Haroldnének egy fia van, Horst-Norbert. A Kolozsváron élő Bélának (III.) Dombi Márta, matematika-fizika tanárnő a felesége. Három fiúk született: Béla (IV.), Zsolt és Dániel. A család férfi tagjai reformátusok, a nők katolikusok. *(Tájékoztató: DARVAI NOÉMI)*

KARÁCSONYI család. Nevükkel először 1768-ban találkozunk Máramarosszigeten, ugyanis akkor települ be Lengyelországból a kamarai királyi birtokra Karácsonyi Bogdán. Kétséges, de nem kizárható, hogy az ő utódai a XIX. században és ma is városunkban élő Karácsonyiak. Karácsonyi Jakab Máramarosszigeten jegyeztette be 1847-ben Erzsébet nevű leánya születését. Ma is élő leszármazottak: Éva, Olga, Marika és külön ágon Karácsonyi János, bár ez utóbbi úgy tudja, hogy nagyszülei Nagykároly környékéről kerültek az Iza parti városba.

Az 1900-as évek elején Karácsonyi Andrásnak csemege boltja volt az Erzsébet-tér (Főtér) 10. szám alatt. Valószínűleg ugyanennek a családnak a tagja Karácsonyi László; folytatta a kereskedést az egykori Zsidó utcában (a mozi épületének balszárnyával szembeni utca) egészen az államosításig. Lánya, Karácsonyi Éva közlése szerint édesapját börtönbüntetésre és minden vagyonának elkobzására ítélték, mert az államosításkor megtagadta az üzlet átadását.

Karácsonyi Éván (özv. Orosz Györgyné) és leányán kívül Máramarosszigeten él még

Karácsonyi Olga (Bodros Kornélné) és Karácsonyi Marika (Balázs Lászlóné). A családjával városunkban élő Karácsonyi János nem rokona a fentieknek. *(Tájékoztató: Özv. OROSZ GYÖRGYNÉ, sz. KARÁCSONYI ÉVA)*

FORNVALD ANDRÁS családja. A Szongott és Todorovics családokon keresztül a Korbuly család felmenő ágához tartozik. A család ma is élő tagjai: Fornvald András mérnök, felesége énektanárnő. Három gyermekük van. Fornvald Miklós nyugdíjas könyvelő, aki áttelepedett matematika tanárnő lányához Magyarországra és Fornvald Antal, valamint Fornvald Erzsébet. *(Tájékoztató: FORNVALD ANDRÁS)*

PAPP SIMON család. A leszármazottak ma is büszkék örmény eredetükre, nagyszülei a temető örmény sorában leltek örök nyugalomra. Apjuk, illetve nagyapjuk feltehetőleg Magyarlápósról jött a történelmi Máramarosba. A szintén Papp névre hallgató felesége borsabányai. Először Majszinban volt üzletük, onnan Felsővisóra költöztek, ahol folytatták kereskedői tevékenységüket. A férfi 1940 után a kamarai Hangya szövetkezet boltjának üzletvezetője. Hat gyermekük született, akik közül már csak Papp Szilvia, özv. Botos Sándorné él. Leányai révén unokái: Szász Ottóné (sz. Hungreder Szilvia), Huzau Magda tanárnő (sz. Hungreder), Zékányné (sz. Botos Ágnes) közigazdász és Florkievicz Hedvig biológia tanárnő. *(Tájékoztató: Özv. BOTOS ANDORNÉ sz. PAPP SZILVIA)*

ZAKARIÁS család. Szamosújvárról jöttek Máramarosszigetre. Az adatközlő Zakariás Erzsébet nagyapja teleki Zakariás István az 1900-as években a máramarosi Desze faluban élt és 13 gyermeke volt. Három fia: Gábor, Lajos és Zoltán a máramarosszigeti közigazgatásban dolgozott, a többiek szétszéledtek a nagyvilágban (Kolozsvár, Debrecen, Budapest, Franciaország, stb.). Máramarosszigeten élő leszármazottak: Zakariás Erzsébet (özv. Dán Aurelné) és fia, meg unokája; Zakariás Gabriella (özv. Mihályi Ionné); özv. Zakariás Lajosné és lánya Olga (Szeiberthné). *(Tájékoztató: özv. DAN AURÉLNE, sz. ZAKARIÁS ERZSÉBET)*

NASZTUR család. Nasztur Péter és húga, Nasztur Julianna Szamosújvárról jött Máramarosszigetre. Nasztur Péter a város közismert embere volt az utóbbi fél évszázadban. Az állami kereskedelembe közmegebecsülésnek örvendett úgy a vezetőség, mint a kollegák részéről hozzáértése és vidám, társaságot kedvelő természete miatt. Felesége és egyetlen fia meghalt. Húga, Nasztur Julianna Szamosújváron dolgozott felelős beosztásban a postán. Nyugdíjazása után egyedül maradt bátyjához költözött a Tisza-parti városba. Szokásaikban, emlékeikben, magatartásukban és külső megjelenésükben egyaránt őrzik örmény származásukat. *(Tájékoztató: NASZTUR JULIANNA)*

NURIZSÁN család, Már csak Nurizsán Piroska (özv. Gibán Miklósné) él 82 évesen. Bátyja, Nurizsán Gyula nemcsak a máramarosszigeti szakszervezeti kultúrcsoportoknak volt kiemelkedő egyénisége, de a két világháború közti bukaresti Magyar Művelődési Egyletben is igen sikeresen működött. Fényképek tanúsítják, hogy a 20. század harmincas éveiben milyen közönségsiker arattak a román főváros színpadain bemutatott népszínművek: A betyár kendője, Károlykának csizma kék, Korcsma, stb. Nurizsán Gyula általában karakterszerepeket alakított, s élete végéig a színjátszás lelkes rajongója maradt. Marosugráról kerültek a háború végén Máramarosba. Szlatinán befogták „malenkij robot”-ra, ahonnan csak 1947-ben került haza. Az urali fogolytáborban is színjátékot rendeztek egy Hunnia-filmgyári, meg egy kolozsvári gyárigazgatóval, így tartották a lelket társaikban. Hazatérése után az állami vállalatok színjátékos köreit szervezte, a hatvanas évek Máramarosszigetének egyik színes egyénisége volt. Utóda nem maradt. *(Tájékoztató: NURIZSÁN PIROSKA)*

GIBÁN MIKLÓS család. Már csak özv. Gibán Miklósné, sz. Nurizsán Piroska él. Férje nagynénje révén rokonságban állt a gazdag Jakabovics családdal és az államosításig ő maga és a nővére is kereskedelemmel foglalkozott Aknasugatagon. Hitbuzgó katolikus életet élt. Öregségére annak az emeletes háznak egyik nyomorúságos szobájában él, amely azelőtt Jakabovicsék tulajdona volt, földszintjén a Kovács cukrászdával, s amelyet végrendeletileg a

felszege Révai család örökölt. *(Tájékoztató: NURIZSÁN PIROSKA)*

SZENTPÉTERI család. Szigeten egyetlen Szentpéteri élt, keresztnéve Lajos, aki az erdélyi örmények egyik központjában, Erzsébetvárosban született 1922-ben. Ősei Mária Teréziától kaptak nemesi rangot. A hatgyermekes család a múlt század harmincas éveiben költözött Kolozsvárra. Lajos közgazdasági egyetemet végzett, és hosszabb ideig a kolozsvári húsárugyár igazgatója volt, az élelmiszeripari líceum tanára, míg nemzetisége miatt le nem váltották. Ezután felesége, Schreiner Edit szülővárosába, Máramarosszigetre költöztek. Nyugdíjazásáig a Bútoripari Kombinátban dolgozott. Egyetlen fiuk az Egyesült Államokba telepedett át feleségével, a szintén szigeti Bura Adolf leányával. Egy unokájuk van.

(Tájékoztató: SCHREINER LAJOSNE)

CUZDORJÁN család. Ebből a családból csak Cuzdorján Gábor élt Máramarosszigeten. 1990-ben halt meg. Nagyilondán született, ahol az apja jegyző volt. Édesanyja a szigeti Karácsonyiak Erzsébet nevű leánya. Az örmény Karácsonyiak vállalták a fiú felnevelését, ugyanis időközben családi problémák merültek fel. Cuzdorján Gábor jóformán nem is ismerte az apját, aki 1945 után az üldözöttek listáján szerepelt. Egy alkalommal meglátogatta aktív katonatiszt fiát, s az eredmény az lett, hogy a fiút azonnal elbocsátották a katonaságtól. A család szigeti ágának folytatója özvegye, Cuzdorján Mária (sz. Hartmann), két fiúk: Gábor és Lajos valamint az unokák. *(Tájékoztató: CUZDORJÁN MÁRIA)*

JAGAMOS család. Jagamos Gyula szamosújvári örmény családban született. Korán árván maradt. Mint fiatal orvos előbb Aknasugatagra, majd Máramarosszigetre került. Negyven éven át, mint nőgyógyász, nemcsak kórháznak, de a város közéletének is meghatározó egyénisége volt. Két gyermeke közül fia a nagybányai kereskedelemben dolgozik, leánya Rodika Máramarosszigeten él. *(Tájékoztató: JAGAMOS RODES)*

SZABÓ ANDRÁS családja. Nagypapja Felsővisón élt, örménynek vallotta magát. A család onnan költözött Máramarosszigetre, ahol András édesapja a helyi bank főkönyvelője lett. Felesége, Jóna Klára szintén főkönyvelőként dolgozott. Két fiúk van, az idősebbik az anyja első házasságából Jakubinyi György római katolikus érsek unokaöccse - a kisebbik közös. Mindkettő áttelepedett Magyarországra. *(Tájékoztató: SZABÓ ANDRÁSNE)*

Özv. REMÉNYI BÉLÁNÉ. Leánykori neve Fejes Olga. Édesapját Drapál Antalnak hívták, és Csíkszépvízen, a székelyföldi örmények egyik központjában született. Bogos Mária a csíkszépvízi örmény közösségről írt tanulmányában a Drapálokat a legrégebben betelepült örmény családként említi. Az említett csíki településre 1642-ben érkezett az első örmény menekült-tábor, Száva Péter vajda vezetésével. Reményi Béláné nagypapja mint gyimesföldi kereskedő, erdőtulajdonos került Máramarosszigetre. Örmény emlékei közé tartozik nyaklánc a kereszttel meg az örmény „andechen” felirattal. Még emlékszik a sajátosan örmény konyha receptjeire. Két fia és három unokája Máramarosszigeten él.

BRENNER GÁBORNÉ. Özv. Reményi Béláné húga, sz. Fejes Judit. A fentebb ismertetett ágon kapcsolódik az örményekhez. Két leánya van és unokái. *(Tájékoztató: Özv. REMÉNYI BÉLÁNÉ)*

NICZKI-PAPP család. A család máramarosszigeti ága özv. Takács Gézané, sz. Niczki Éva. Anyai ágon ahhoz az örmény eredetű Papp családhoz tartozik, amelyiknek szép emeletes háza volt a főtéren, s amelynek udvari szárnyában az 1930-40-es években szövöde működött. A családnak kiterjedt külföldi üzleti kapcsolatai voltak. Volt házuk Budapesten is. Niczki Éva a máramarosszigeti magyar líceumban érettségizett, s a városi takarékpénztárban dolgozott. Hozzáértése, vezetői adottsága, s határozottsága lehetővé tette, hogy a rezsimváltás után is felelősségteljes beosztásban maradjon. Férje, Takács Géza fogorvos korán elhalt. Ő maga nyugdíjazása után áttelepült gyermekeihez és unokáihoz Magyarországra. *(Tájékoztató: Özv. TAKÁCS GÉZÁNÉ és BOCSÁK LÁSZLÓNÉ)*

CZÁRÁN család. Ennek a népes örmény családnak még öt tagja él az Iza parti városban: özv. Czárán Tiborné két leányával, Erzsébettel és Máriával, valamint Jakubinyi Melánia

(Nagyné) Andrea nevű leányával. Melánia édesanyja, Czárán Éva tanítónő volt. Felmenő ágon három testvére élt Máramaroszigeten: Czárán Tibor vasutas, Czárán Zoltán könyvelő és Czárán Éva tisztviselő. A még élők közt találjuk id. Czárán Évát és leányát Éva (Jakubinyiné) tanítónőt, valamint Czárán Alicet, akik kitelepedtek Magyarországra.
(Tájékoztató: *CZÁRÁN MELÁNIA*)

IZSÁKI ISTVÁN tanító majd tisztviselő volt. Leányuk Mária Tusser Sándorhoz ment feleségül. Mindketten faipari technikumot végeztek. Tusser Sándorné három éve halt meg. Két Tusser unoka marad Izsáki István után: Steczkáné, kórházi asszisztensnő, István faipari technikus (Tájékoztató: *TUSSER SÁNDOR*)

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálás szívvel köszöni Triff Viktorné sz. Lászlóffy Manna egyesületi tagunk önzetlen adományát: egy kb. XVIII. század végi, XIX. század eleji női portré olajfestményt (52,5 x 60 cm), amely feltehetőleg Issekutz Rebekát ábrázolja. Az igen rossz állapotban lévő kép restaurálását és keretezését az egyesület megrendelte.

Hírek

Erzsébetvárosból

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke idén augusztus 15-én is részt vett az erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-napi búcsún, amelyen örvendetes eseményre került sor. Hosszú idő után első ízben hangzott fel a katolikus szentmise erdélyi őseink örmény nyelven: a gyergyószentmiklósi Puskás Attila örmény szertartású római katolikus plébános celebrálásában. Puskás vikárius atyát Dr. Jakubinyi György örmény apostoli kormányzó nevezte ki, mindannyiunk örömeire. A szentmise és a körmenet után a 70 fő részére rendezett szeretetvendégség ismét lehetőséget adott a bensőséges beszélgetésekre. Köszönjük a helyi, erzsébetvárosi, kis közösség szervezését, ezúttal is odaadó munkáját.

Genealógia

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petráskó és Rátz családokat - , hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére.

Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az Örmény eredetű családok genealógiája című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Szakácskönyv

Az EÖGYKE megkezdte egy „Erdélyi magyarörmény szakácskönyv” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat - táj,

családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt - azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kérik: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.

Ki kicsoda?

Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz!

Az EÖGYKE hozzákezdett a Magyarörmény ki kicsoda című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnénk összegyűjteni. Hosszantartó és felelősségteljes munka ez. Kérünk mindenkit, aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe. Kérjük: az adott személy nevét, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed- vagy fél oldalon). Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet. Kérjük, jelezze az adatok forrását, és a dokumentumok létét: van-e az adott személlyel kapcsolatban valamiféle dokumentum (valamint kép, fénykép, stb.) a birtokában. Kérjük, írja meg címét, elérhetőségét is, hogy az adatokat hitelesíteni, az esetleges dokumentumokat felkeresni (másoltatni) tudjuk. Kiket keresünk?

Magyarörmény származású, nevezetes személyeket, akik megbecsülést vívtak ki maguknak s akikről illik, vagy illenék tudnunk: a magyarörmény múlt, közelmúlt és jelen tudományos, politikai, közéleti, gazdasági, oktatási, hadi, egyházi, művészeti, irodalmi, kiemelkedő társadalmi tevékenységű alakjait. Kérésünket ismételjük több lapszámon át, hiszen tudjuk, hogy az adatolás nem könnyű munka. A beérkező anyagokat az EÖGYKE által erre a célra kijelölt bizottság fogja kezelni, amely eldönti, hogy végső soron ki az, aki bekerül a Magyarörmény ki kicsoda című kiadványba. Segítségüket előre is köszönjük!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Postacím: 1251 Budapest Pf., 70.

E-mail: magyar.ormeny@axelero.hu fax: 201-2401.

A következő klubtalálkozó

A Fővárosi Örmény Klub következő klubestjét szeptember 18-án, csütörtökön 17 órakor tartja a Magyarok Háza /V. Semmelweis u.1-3./ I. emeleti Bartók teremben.

Vendégünk *Novák Ferenc* koreográfus, a Honvéd Együttes művészeti vezetője, valamint *Murádin László* (Kolozsvár), aki bemutatja Dr. Száva Tibor Sándor: *A szépvízi magyarörmények nyomában* című könyvét (Bécs, 2003.)

Az est vendége a könyv szerzője. Mindenkit szeretettel várunk!

Erdélyi örmény-magyar múlt, örményországi örmény zene

A Fővárosi Örmény Klub júliusi összejövetelén a szokásosan telt ház előtt, nagy érdeklődéssel kísérve Fancsali G. János tartott előadást könyvekről, történeti kutatásokról, múltról, nemzetről, történelemről és zenei összefüggésekről. Az értékek feltárásáról és megőrzésükről az előadó alapvetően Bartók Béla erdélyi kapcsolatainak révén esett szó, különös tekintettel Bartók és Busitia kapcsolatáról, levelezéséről (ez utóbbit, mármint Busitiát éppen a románok felejtették el, igencsak méltánytalanul). És, persze, Czárán is szóba került, a nagy turista, aki ugyancsak az értékmegőrzés, sőt, az értékes emberek egymásra találásának igazi apostola, aki bizonyos értelemben „összehozta” Bartókot és Busitiát.

Az augusztusi klubestet a XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezésében az örményországi zenének szenteltük. A hitelesen mai örmény zenei életet egy német forgatócsoport kissé felszínesnek sikeredett filmjéből ismerhettük meg - vagy inkább e zenei élet egy szeletével találkozhattunk. Számunkra kevésbé volt kielégítő az, hogy a film elsősorban a pódiumok, a komolyzene világát mutatta be - ám ez nem a film hibája, inkább a miénk; minket az utca, a nép zenéje jobban érdekelt volna - legyen az falun vagy városban.

A XII. kerületi Örmény Önkormányzat nevében - amelynek szervezésében, bár Issekutz Sarolta segítségével, zajlott az est – Csikszentgyörgyi- Ficzus Margit önkormányzati elnök tartott alapos bevezetőt, ebből idézünk:

Örményország népzeneje régi múltra tekint vissza. Dallamai között ötfokú és modális hangsorúakat találunk. A dalok melankolikus karakterűek. A népi kultúra hordozói az énekesek és a regélők voltak. Éneküket hangszerrel, tánccal és színészi játékkal kísérték.

A műzenében fontos helyet foglal el a keresztény egyházi zene, amely bizánci és szíriai befolyást mutat. A legrégebb himnuszaik a 3. századig vezethetők vissza. Az örmény liturgikus énekek, a saragánok összeállítását a 12. században Nerszesz Snorhali katolikosz szorgalmazta.

Az egyházi énekeskönyv, a Saraknok és a magyar kultúrtörténet fontos kapcsolata, hogy 1685-ben Amszterdamban Tótfalusi Kis Miklós kinyomtatta a magyar nyelvű bibliát. Ugyanebben az évben az ottani örmény nyomda számára örmény betűket is készített. Ezzel a készlettel szedték a Saraknokot. A magyar nyomdaművész betűi néhány évtized múltán a velencei mechitarista nyomdába kerültek és még sokáig szolgálták az örmény könyvnyomtatás ügyét.

A 14. századtól új irányzat alakul ki: ez az asug műköltészet. Képviselői a vándorköltők, ünnepi alkalmakkor énekelték a dalokat hegedű- és dudakísérettel.

Az asug költészet koronázatlan királya Szajat-Nova, a grúz király udvari költője volt. A hagyomány azt tartja, hogy számos dalát Anna hercegnő (Irakli király húga) iránti olthatatlan szerelem ihlette. Ennek talán volt is némi alapja, mert a költő az 1750-es évek után kegyvesztett lett, kolostorba küldték és szerzetesi csuhát kellett öltenie.

Tótfalusi István fordításában elmondom Önöknek a Kamancsáról írt versének első szakaszát, ezzel szeretném érzékeltetni Szajat-Nova megragadó stílusát.

Minden dicső hangszer között
legzengőbb vagy te, kamancsa.
Hitvány meg se láthat, néki
túl messzi vagy te, kamancsa.
Nagyobbra törj, jobb napokra
legméltóbb vagy te, kamancsa.
Ki vehet el? Az asugnak
jó társa vagy te, kamancsa.

Az előadás további részében a legutóbbi két évszázad örmény zenéjéről szolt még az előadó, ezúttal csak a nevek felsorolására szorítkozunk:

A 19. században alakult ki a népzeneré támaszkodó nemzeti iskola, amelynek megalapítója Komitasz. A század nevezetes zeneszerzői: Csuhadzsanzan, Kara Murza, Tigranzan és Szpendiarov, míg a 20. század híres nevei: Hacsaturjan, Zakarjan, Sztepanjan, Arutyunjan és Babadzsanjan. Híres előadóművészekként Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit Gaszparjant és Lisziczjant említette.

Mindkét klubestet köszönjük, emlékezetesek voltak s méltán érdeklődés kísérte úgy a júliusi, mint az augusztusi találkozót, amit mi sem bizonyít jobban, mint a nagyszámú

közönség... az akkori hőségben!

Őszi vegyes

azaz Kisasszonytól Mindenszent hónapjáig

Kisasszony hava, vagyis szeptember és néhány utána következő nap áttekintése szokás szerint részben októberre - azaz mindszent havára - is átnyúlik.

Kezdjük ezúttal a „névadó” nappal: szeptember 8-a ugyanis Kisasszony napja, ezt régebben Kisboldogasszonyként is emlegették, nyilván a bő három héttel korábbi augusztus 15-e, vagyis Nagyboldogasszony „kisebbik” megfelelőjeként. Egyébként a keresztény, apokrif hagyomány szerint Szűz Mária születésének emléknapja, számos népszokás és hiedelem kapcsolódott hozzá. Ezek elsősorban a „hajnali szép csillag” fogalomkörét érintik; aki megérdemli, ilyenkor a kelő napban megláthatja Máriát. Mint Bálint Sándor megjegyzi Ünnepi Kalendáriumában, a képzet vélhetően a Jelenések Könyvében olvasható, János-féle Napbaöltözött Asszony kifejezésből ered.

Van egy következő Mária-nap is, mai civil életünkben az év egyik leginkább kultivált névnapja: festum nominis Beatae Mariae Virginis, azaz Boldog Szűz Mária nevenapja, vagyis szeptember 12-e - minden Máriák nevenapja. Érdekessége, hogy részleges, itt-ott megült helyi ünnepből XI. Ince pápa tette az egész katolikus világban ünneppé, méghozzá 1683. szeptember 12-ét követően. A lengyel király, Sobieski János ugyanis ezen a napon mentette föl a töröktől erősen szorongatott Bécsset s Kara Musztafa nagyvezír serege futáshoz látott. Bécs felmentése, az Európára szóló győzelem amúgy nem is volt olyan édes a győztes lengyeleknek. Sobieski szeptember 17-én így ír haza, Varsóba a feleségének, miután végre találkozhatott a felszabadított Bécsbe visszatérő I. Lipót császárral:

„Meglehetősen emberien üdvözöltük egymást: néhány latin szóval udvariasan üdvözöltem őt; ő ugyanezen a nyelven válaszolt, eléggé jó szavakkal. Így, egymással szemben állva (lőháton) bemutattam neki a fiamat, aki hozzá közeledvén meghajolt. A császár még a kezét sem emelte a kalapjához, amit látva, szinte kővé dermedtem. Ugyanígy tett a szenátorokkal és hadvezérekkel, sőt, rokonával, a belski vajdával is.”

Mondhatjuk, igazi vak és pimasz Habsburg-viselkedés volt ez... hiszen a török veszély már elmúlt!

Tehát a szép Mária-napot a Habsburg-főváros megmentésének köszönheti a keresztény világ? Ne legyünk sértett-sóvárgók: ugyanez a kereszténység a mi Hunyadi Jánosunk győzelmének köszönheti világszerte a déli harangszót (bár az a nándorfehérvári dátum a nyár kellős közepére, 1456 július 21-22-ére esett).

A mai Máriákat azonban Isten éltesse s kívánjuk nekik, hogy legyenek emberiek, gondoskodók: hadd legyen nomen est omen.

Témában s időben ugorjunk: érdekes „szeptemberi sorozat” állítható össze hazánk és más országok történelmének kapcsolódásaiból a középkor végéről: szeptember 17-e volt 1374-ben, amikor I, azaz Nagy Lajos király úgynevezett „kassai privilégiuma” keretében a lengyel rendek elismerték a leányági örökösödést. Így lehetett Lajos király leánya, Hedvig (korabeli magyar források Adviga néven is emlegetik, ez egyenes út a lengyel Jadwiga névalakig) tíz évre rá, 1384 október 15-én Krakkóban lengyel királynővé. Tudjuk, tudományokat támogató, okos királynő volt, ki társkirályul maga mellé vette férjül a megkeresztelt, litván Jagellót, s lett a lengyelség kedvelt alakjává. Emlékét egy évszázada nem túl ötletes márvány síremlék őrzi a krakkói Wawelen, a Szent Szaniszló plébánián, azaz a Koronázó - turistakönyvek szerint Zsigmond - székesegyházban.

De ugyanez a szeptember, Kisasszony hónapja más, különös dolgokat is hozott ekkortájt, pontosan 1378-ban: szeptember 20-án a Rómában megválasztott VI. Orbán pápa ellenében VII. Kelemen néven ellenpápát választottak s ezzel kezdetét vette a hírhedt nagy, nyugati

egyházzakadás. Ez hosszú ideig tartott a birodalmi mániával, politikával és gazdasági érdekekkel összefonódott Egyház nagyobb dicsőségére. Voltak hát majd hét évtizeden át „római pápák”, „avignoni pápák” és „zsinati pápák”, s a jó keresztény bizony töprenghetett, mi a csudának is hirdet Jézus szerénységet, s miért beszél olyasmiket, hogy ne törődj politikai hercehurcákkal, hanem légy Isten gyermeke.

Mindenesetre, tegyük hozzá, Nagy Lajos királyunk abban a bizonyos nápolyi hadjáratban az Egyház szerint joggal megválasztott VI. Orbán pápát támogatta, míg Johanna nápolyi királynő VII. Kelemen ellenpápa oldalára állt. Ha ezt a „politikai szálát” nem is igen találjuk kedvenc olvasmányunkban, Arany János remek regényében, azért érdemes idő múltával újraolvasnunk a Toldi szerelmét: csodálatos olvasmány, néhány szeptemberi esténket bearanyozhatja.

Szeptember 21-e Máté apostol, evangélista ünnepe.

Ő az úgynevezett három szinoptikus elsője (azért szinoptikusok, mert „a” történetet írják le.) Máté a vámos, aki odahagyja a vámszedő asztalt és beáll apostolnak. Részletezés nélkül, tessék elképzelni Mátét manapság: ő tehát lemond havi bruttó másfél millió forintos banki fizetéséről és harmincmillió forintos végkielégítését is hátrahagyva apostolnak áll.

Ugye, hogy követhetetlen? Nem is követjük...

A kereszténység az utóbbi másfél évezredben nem is igazán effélékre akar minket rávenni, egyházatyáink inkább szerették a vért állítani példaképül: következik például szeptember 25-e, Szent Gellért napja. Tudjuk, tudjuk: hordóba szegezték, a Gellérthegyről legurították, satöbbi...

Arról természetesen szó sem esik a véres legendáriumokban, hogy ki is volt ez a nagyszerű, okos, a szó legjobb értelmében okos püspök? Hogy mit csinált?

Tessék elgondolni: tulajdonképpen neki köszönhetjük, hogy egyik legszebb magyar szavunk nem halt ki s az egyik legszebb, igazán csak a magyar kultúrkörben élő fogalmunk ma is él: Boldogasszony. Nem ékeskedem idegen tollakkal: több történész, vallástörténész kutatta ki és írta le, hogy minden valószínűség szerint Gellért püspök volt az, aki a királyi parancsra folyó térítés során azt javasolta: a korábbi, úgynevezett pogány vallási képzetekben erősen élő anyaisten (földanya, mindenséganya, ósanya, a matriarchátus istennővé vált fogalma), vagyis Bódugakszin=Boldogasszony legyen azonos Máriával. A békítő, bencés lelkületű Gellért úgy gondolta, hogy ha egyszer a nem-keresztény magyaroknak van egy mindenre befolyással lévő Boldogasszonyuk, (aki tehát korábbi évszázadokból, a közép- és nyugatázsiai vándorlásokból átörökölt, mindennapi életükben szereplő képzet), a bizánci kereszténységre jó ideje áttért magyaroknak pedig már van egy Istenszüljük, vagy Istenanyájuk (Bogarogyica, ahogyan bizánci hatásra a korabeli szlávoknál kezd alakulni a képzet, amelyet az ortodox ikonokról azóta is oly jól ismerünk) - akkor érdemes ezt a mindenek fölött álló, mert erkölcsileg mindenkinél tisztább alakot anyaként megjeleníteni és egyesíteni. Ez lett Mária, Magyarország Nagyasszonya, Boldogasszony Anyánk, a Megváltó édesanyja - mint erről már esett szó július-augusztus révén.

Szeptember 26-a Juszta napja. Engedjük meg magunknak, hogy ezt, a magyar kultúrkörben nem túl kedvelt nevet mégis említsük; a létező dokumentumok, visszaemlékezések szerint ugyanis egy Juszta nevű (állítólag kissé púpos, vélhetően gerincsérült) román nő volt halálig hű, odaadó, megértő társa az ágyúöntő Gábor Áronnak. Dávid Antal méltán híres regényében (Háromszék nem alkuszik) így villant fel egy, mondhatni Pieta-jellegű képet az uzoni csatából:

- *Vigyázz magadra, Szalmajuszt! - kiált, és lóra ugrik.*

- *Áron! Ne menjen, Áron! - sikolt az asszony, de a hangja elvész a lármában. A szava nem éri utol, csak a pillantása. Látja, hogy a ló felágaskodik, majd a földre veti magát. Áron messzire repül a bokrok közé. Sikoltani akar, de szájára tapasztja a kezét. Aztán lassan*

odamegy, mint akinek mindegy. Az állat feláll és kapál, kapkodja a fejét.

- Megadatott - szól, amikor megtalálja a férfit. Az ágyúgolyó vállból kitepte a bal karját. Ahol a szíve lehetett, most lucskos, véres hústömeg.

Letérdel, és az arcát cirógatja.

- Látod, sohasem akartál pihenni. Most gyere, aludj!

Leül, s ölébe fekteti a halott fejét.

- Ne gondold többet Háromszékkal! Most már csak reám gondold... jaj, Áron! Más nem ér rá megsiratni, mert az ellenség siet. Gyorsan eltemetik, mennek a szomszéd falut védeni. Délután kozákllovak tapodják meg a sírját.

Ennyit Jusztina napjáról.

Persze, van még igazán kultúrtörténeti jelentőségű évfordulónk is Kisasszony havában: 1526-ban szeptember 25-én rakatta hajóra Szulejmán szultán a budai vár értékes szobrait, a Mátyás-féle könyvtár Corvináinak jó részét és a budavári templomok arany- s ezüsttárgyait, hogy Isztanbulig hajózzanak. Egyúttal ki is vonult Budáról, át Pestre, hogy azt felgyújtva végigvonuljon az Alföldön dűlva, pusztítva. Végül a szultáni sereg október 10-én elhagyta Magyarországot - tudjuk, csak azért, hogy hamarosan megint visszatérjen.

És ha már a szeptemberi eseményekből szemelgetünk, van egy igen érdekes dátumunk, úgy is mondhatnánk, a magyar politikai cenzúra első, törvényesített megjelenése. Kérem, ne gondoljanak osztrák önkényuralmi, cári, kommunista s egyéb találmányokra: 1572 szeptember 17-én Báthori István - még mint erdélyi fejedelem - büntetés terhe mellett megtiltotta, hogy személyes engedélye nélkül bármilyen könyvet kinyomtassanak, vagy forgalmazzanak. Sapiienti sat.

Szeptemberi s igen fontos kultúrtörténeti tény viszont, hogy a gyulafehérvári országgyűlés 1590. szeptember 21-i döntése értelmében Erdélyben azon év karácsonyával bevezették a Gergely-naptár időszámítását!

Régeink inkább nyáron vívták a háborúkat, ilyen szempontból tehát egyáltalán nem beszélhetünk uborkaszезonról, és mintha a szeptember hozta volna meg a gyümölcsöket: teli van a hónap izgalmas, szomorú, felemelő és rémes pillanatokkal.

Pontosan három évszázada, 1703 szeptembere és októbere Ocskay László ezredskapitány győzelmeitől volt hangos. Rákóczi hadvezére ezidő tájt sorozatban vette meg Rimaszombat, Losonc, Fülek, Korpona, Léva várát-városát és a Garammenti bányavárosokat.

Tágabb tájakra kitekintve említsük meg a világtörténelem egyik leghangosabb hadjáratát: 1812-ben szeptember 7-én esett meg Napóleon és Kutuzov között a híres borogyinói ütközet, majd szeptember 14-én vonult be a francia császár Moszkvába, hogy október 19-én meg is kezdje visszavonulását. Ez aztán a hírhedt, rémületes pusztulást hozta a diadalmas francia ármádiának.

Van még egy különleges évforduló szeptemberben s illő nem elfeledkeznünk róla. 1939 szeptember 17. napján - miután az egyik hiéna, Hitler 1-én már megtámadta Lengyelországot - a másik hiéna, Sztálin megegyezés szerint ugyancsak támadott (a szépséges kettős támadást és a Lengyelországon való osztozkodást a két főhiéna képviselőiben az alhiénák, Ribbentrop és Molotov külügyminiszter urak által aláírt szerződés szerint hajtották végre). 1939. szeptember 17-e után indult meg a két vad birodalom harapófogójába került országból a katonák és civilek menekülő áradata Magyarországra s lett belőle a még mindig kellően nem értékelt és fel nem dolgozott eposz: a sokat emlegetett magyar-lengyel barátság nem szóban, hanem tettekben folyó megvalósulása.

De térjünk vissza a szép, napfényes, őszi hangulatokhoz: 1846-ban szeptember 21-én bocsátották vízre a Balaton első gőzhajóját, a „Kisfaludy”-t.

Van végül még egy igencsak méltó, híres napja szeptembernek: Mihály, az arkangyal, 29-én. Főangyal, a zsidó név jelentése „ki olyan, mint Isten” (a név héber alakjában - Mikaél -

ott az „Éli”, az „Úr, Isten” szó). Mint Bálint Sándor írja, hittudományi meghatározás szerint Mihály az Ószövetségben a választott nép fejedelme, a nagy fejedelem, „aki a te népedért helytáll” - röviden, szakrális király, ezért „olyan, mint Isten”. Mihály arkangyal győzi le a Gonoszt s innen rövidítésekkel, bakugrásokkal, de egyenes az út a magyar szóhasználatig, amely a koporsót a Szent Mihály lovára teszi...

Mint eddig is, lapunk megjelenési dátuma okán átcúsuzunk néhány októberi dátum említésére.

És rögtön itt az első, nagyhírű nap: 4e, Szent Ferenc, az assisi mezítlábas ünnepe. (Összesen körülbelül tíz a Szent Ferencek száma, vagyis az assisin kívüli két leghíresebb, a szalézi és a xaveri mellett van még Francesco de Borgia, aztán régiszi, no meg Francesco de Hieronymo, van de Posadas, de Solano, paolai, sőt, egy xaveri Bianchi is.)

De beszéljünk az assisi mezítlábasról azért is, mert - látszólag furcsa s mégis alapvetően érthető módon - az ő alakja a legnépszerűbb az egész világon, ám a Kárpát medencében egészen bizonyosan. Hogy miért? Vallás- illetve egyháztörténeti tanulmány dolga erre a kérdésre átható, komoly választ adni, mi most csak egy hétköznapi megfigyelésre szorítkozunk. Giovanni Bernardone, az assisi rendalapító nem „leereszkedett” - mondjuk püspökként - a szegényekhez, mint például salesi névtársa, hanem önmaga megvalósította szegénységét; nem győzedelmes hittérítő volt, mint a xaveri, hanem - maga is esett emberként - az esetek barátja. (Senki félre ne magyarázza, mindez távolról sem jelenti azt, hogy részünkről bárminemű kifogás érhetné akár Szalézi Szent Ferencet, akár Xaveri Szent Ferencet, akár a többit.)

A mezítlábas assisi azért tudott olyan megnyerő lenni, mert egészen újat - s oly egyszerűen ősit - hozott a túldíszített és túlépített katolikus egyházba: beszélt a madaraknak, Teremtőjét - a mi Teremtőnket - teremtményeiben tisztelte, azaz testvérbátyjaként megszólította a Napot és testvérnénjeként a Holdat. Egyszerűen: a mezítlábas assisi emberré beszélte vissza az embert, akit eladdig a középkor csak ócsárolni és pokollal fenyegetni tudott. Ha valaki azt hinné, hogy mindez újkeletű értelmezés, hogy mindezt csupán legújabb korunk szellemi nagyhatalma, a film kelti - gondolunk itt elsősorban Franco Zeffirelli méltán sikeres filmjére, amely Napfivér, Holdnővér címen a magyar néző előtt is jól ismert - akkor javasolhatjuk, hogy tekintse át a ferencrendiek templomainak és rendházainak hosszú, népszerű sorát, vagy lássa meg azt a jó megértést, ahogyan ma az általuk vezetett iskolákban a fiainkkal-leányainkkal bánnak.

Évfordulóként következik: október 6., az aradi vértanúk napja, de erről a különleges évfordulóról lapunk más helyén s a következő számban bővebben beszélünk.

Futólag kell említenünk 8-át, ez a nap ugyanis - mint Bálint Sándor Ünnepi Kalendáriumból tudjuk -Vaszary Kolos bíboros kérésére, pápai engedéllyel lett egyházi ünneppé a millennium, 1896 alkalmából, mint Magyarok Nagyasszonya. Az 1970-es évek liturgikus reformja rendelkezett úgy, hogy az ünnepet áttették Mária nevenapjára, azaz szeptember 12-re.

Innen kezdve azonban október eleje telistele van fontos történelmi dátumokkal, évfordulókkal. Rögtön itt van október 12-e; s ha hozzátesszük, hogy 1492 október 12-re gondolunk, mindenki előtt azonnal világos a korszakváltónak kinevezett dátum jelentősége. Azon az 1492-es október 12-én kiáltott le az árbockosárból a figyelő matróz:

- Föld a láthatáron.

Röviden: Kolumbusz Kristóf eljutott az „Indiákra” s el is nevezte az ott lakókat indiánoknak. Ez a nap tehát Amerika felfedezése...

Ha már a történelmi évfordulóknál tartunk, említsük meg 13-át: 1479-ben ekkor zajlott a kenyérmezei ütközet. Kenyérmező Alvinc és Szászváros között fekszik, a Maros bal partján. Török sereg tört be ekkor az országba (ekkor is), a híres csatában Báthori István országbíró és Kinizsi Pál temesi ispán győzött Ali bég csapatai fölött.

1514 október 18-án mutatta be a budai országgyűlésnek, a nemesség számára jó pillanatban, mert éppen a Dózsa-féle felkelés leverése után Werbőczy István ítélmester a Hármaskönyvet, vagyis a magyar szokásjoggyűjteményt. A király is, az országgyűlés is elfogadta, ám kihirdetés híján a Tripartitum soha nem emelkedett törvényerőre, azaz: bárhogyan hivatkoztak rá évszázadokon át, a Hármaskönyv nem volt a szó jogi értelmében törvény. Mégis nagyon sok bajt és nagy visszahúzó erőt jelentett, egészen az 1848-as áprilisi törvények megszületéséig. Lelkületesen, jogi fogalmilag pedig talán a 19. századvégi, úgynevezett Csemegi-kódex lépett igazán túl rajta.

Ugyanezen a 18-án, csak éppen majd' három évtizeddel később, 1552-ben Eger védői lélegeztek fel, mert a török sereg csapat-papot (s főként várostromot) hagyva elvonult.

Fejezzük be rövid szemlénket egy valóban kulturális vonatkozású eseménnyel. 1849 október 17-én Párizsban meghalt Fryderyk Chopin, a zongora költője. A kor orvostudománya nemcsak a tüdővényt nem tudta még hatékonyan kezelni, de még a halál beálltáról is viták folytak s megállapításából tévedések születtek. A kistermetű, vékonydongájú zenecsoda, Chopin is rettegett attól, hogy élve eltemetik (megesett akkoriban efféle). Utolsó kívánsága volt, hogy ha meghal, vegyék ki a szívét - biztos, ami biztos... Így történt, hogy teste a párizsi Père Lachaise temetőben nyugszik, szívét pedig Varsóba vitték és a Szent Kereszt templom falába helyezték.

Búcsúzóul javasoljuk, hogy ha tehetik, hallgasság meg Chopin 4-ik, f-moll balladáját... őszi fényekben ragyogó, elképesztő életvágy árad belőle.

dcs

Helyreigazítás és köszönet:

Július-augusztusi lapszámunk 47. oldalán tévesen jelent meg, hogy a 48. oldalon látható örmény csipkét a Musza Dagh-i Vakif faluból egy örmény asszony ajándékozta az egyesületnek. A csipkét az örmény asszonytól Szabó László fotóművész vásárolta meg és ajándékozta az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek. Elnézést kérünk a téves közlésért és hálásan köszönjük Szabó László adományát.

Programok

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat jótekonysági hangversenysorozatát indít az Örmény Szertartású Római Katolikus Templom és Plébánia tatarozására (Budapest XI. Orly u. 6.). A hangversenysorozat teljes bevételét e célra fordítjuk.

Helyszín: Budapest XI. Orly u. 6. Templom

A belépőjegy ára 500 Ft. További adományokat köszönettel fogadunk. A hangversenyek időpontjai:

2003. szeptember 26-án (pénteken) 17 óra

A templom előterében az „Örmény kódexművészet a XIII-XIV században” c. kiállítás megnyitása. Rendezi az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

Vendégünk a Vox Turturis Kamarakórus (Kolozsvár), Flórián Gergely vezetésével: Palestrina motették.

Könyvbemutató és vásár: Horváth Zoltán György - Gondos Béla: Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai - magyar, német és angol nyelvű fotóalbum, 161 színes fotóval.

(2003. Romanika Kiadó)

2003. október 18-án (szombaton) 17 óra

Kátainé Szilvay Ingrid zongora- és orgonaművész Johann Sebastian Bach műveket ad elő.

A további hangversenyek időpontja:
2003. november 29-én (szombaton) 17 óra
2004. január 24-én (szombaton) 17 óra
(Műsorukat megtalálja lapunk októberi számában!)

Terézváros Örmény Önkormányzata **2003. október 18-án szombaton 10 órától** tartja a kerület védőszentjének, Avilai Szent Teréz búcsújának Ünnepségét a Munkácsy Mihály u. 23 szám alatti színházteremben.

A nap műsora:

10.00 II. Magyarörmény Fotókiállítás vándorkiállítása, megnyitja: Fancsali János, a Budaörsi Örmény Önkormányzat elnöke
10.30 Könyvbemutató és vásár - Fancsali János: Magyarörmény zenei breviárium
11.00 Fogolyán Kristóf fuvolaművész-zeneszerző koncertje
11.20 Az Örmény ötvös- zománc- aranyművesség remekei címmel előadás vetített képekkel
13.30 Örmény ételbemutató - állófogadás, kötetlen beszélgetés

A Marczibányi Téri Művelődési Központ Pillanat Galériában **október 30-án (csütörtök) 17 órakor** nyílik meg

Az örmény díszítőművészet (kőben, fában, üvegben, kerámiában, csipkében...)

című kiállítás a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében, amely november 12-ig naponta 9-19 óráig tekinthető meg. A kulturális műsorral egybekötött megnyitóra mindenkit szeretettel várunk.

Vosgianian besegít

Az utóbbi években szokássá vált, hogy részt vehetek az erzsébetvárosi Mária búcsún, Nagyboldogasszony napján, augusztus 15.-én. Ez alkalommal jelen volt a búcsún Bukarestből Varujan Vosgianian úr, kislányával, meglátogatva Apafi fejedelem városát.

Korábban már többször tiszteletét tette a szamosújvári Szent Gergely napokon, ahol alig pár szót tudtunk váltani. A hatalmas örmény katedrálisban ez évben az a megtiszteltetés ért, hogy az első vendégeknek fenntartott padosorban a budapesti és bukaresti küldöttek között hallgathattam a háromnyelvű szentmisét. Az örmény apostoli kormányzó, Jakubinyi György magyar és román nyelvű szentbeszéde után sor került az ifjú lekipásztor, Puskás Attila örmény nyelvű bemutatkozó miséjére. E szertartás nyelvezetét és templomi örmény dallamait csak Vosgianian úr ismerhette a hallgatóságból. Csodálkozva észleltem, ahogy besegít a liturgia éneklésében és a miserend szokásainak betartásában. Az erdélyi örmények, akik ezelőtt 900 évvel menekültek el Aniból, az akkori örmény fővárosból, az ősi nyelvet már nem beszélik úgy, mint azok, akik zömében az I. világháború után jöttek a törökországi vérengzés elől. Az ünnepi ebéd után, a beszélgetés közepette sikerült vele közölnöm azt a személyes felismerést, hogy mi tulajdonképpen „falubeliek” vagyunk. Egy városban születtünk, a délvidéki Craiován. E település magyar neve Délkirálymező, ahol a keresztes hadjáratok idején a királyi hadak gyülekezőhelye volt. E kis történelmi ismertetéstől nem nagyon volt meghatódva, de legalább meghallgatott. Közös családi eredet lehet a Melic rokonság, amire szerfölött büszke, és mi is azok lehetünk, a székelyföldi Melik család révén, akik a társadalmi haladás és polgáriasodás élenjárói voltak. Talán idővel tökéletesen megérti, hogy Erdélyben miért beszélünk magyarul és segít a lelki békét megtalálni a nyugati és keleti rítusú örmények között.

Budai Merza Pál, Brassó, 2003. augusztus 24.

Egy könyv a Könyvről

Bocsássák meg olvasóink, ha ezúttal könyvismertetőként bevallottan és szándékosan egyéni - bár mégis objektív - véleményt írok le. A látszólagos ellentmondást rögtön megmagyarázom.

Ritkán adatik meg, hogy elfogódottsággal szóljon az ember egy könyvről, miközben tiszta lelkiismerete szerint tudja, hogy véleménye az elfogódottsággal együtt is elfogulatlan. Dávid Katalin *A teremtett világ misztériuma - Bibliai jelképek kézikönyve* című csodálatos munkájáról írok.

Ritkán adatik meg, hogy teljes, könyvészeti összhangot érezzünk, akár még egy-egy rangos kiadvány kézhezvételekor is. A teremtett világ misztériuma pedig a tartalom és kivitel főhajtásra kötelező egysége. A hatalmas szerzői tudásból eredő lelkiismeretes, mély, közérthető előadás, a szerzőre jellemző egyszerű, közérthető, átvitt értelemben messi világokba vivő, hiteles információ- és magyarázattömeg igencsak méltó kiállításban jelent meg, immár második kiadásban.

Igazán szép könyvhöz amúgy is ritkán van szerencsénk. A magyar könyvpiacról mintha eltűnőben volna mindaz a könyvészeti igényesség, színvonal, amelyhez a száz évvel ezelőtti Athéneum Nyomda, az 1920-30-as években a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Kner Izidor, a Tevan, majd az 1950-es évektől Szántó Tibor hozzászoktatott minket - hogy csak taláalomra említsek néhány nevet.

Nos, egyelőre a külalagnál maradva: A teremtett világ misztériuma igenis, Szántó Tibor ötletes, finom, elegáns ízlését dicséri. Sajnos - mint a kolofonból megtudjuk - ez a könyv volt a nemrég elhunyt, nagyszerű magyar könyvművész utolsó munkája. (Külön öröm például, hogy a belív a könnyed és igen jól olvasható Garamond Antikva betűvel készült, hiszen amióta elszámítógépesedett" a könyvkiadás, alig találkozni ezzel a betűvel és hasonló, szép típusokkal.)

Ismételni érdemes; gyönyörű könyv. Fehér vászonkötésű tábláján színes dombornyomással szerepel Kondor Béla Két szent című festménye - ennek részlete látható a borítón is. Személyes elfogódottságom már itt kezdődik: Dr. Dávid Katalin az 1960-as évek közepén mutatta-magyarázta nekem a Kondor-kiállításon ezt a képet s hozzátette:

- Egyébként csomagolópapírra festette.

Négy évtized múltán látom a könyv tábláján a képet, pontosan kivehetők a barnás csomagolópapír hajtásai, ahogy akkoriban, húszévesen láttam - amikor először értettem meg, hogy a műalkotás, az igazi, emelkedett festészeti csoda nem a technikai alpanyagtól függ.

Most pedig nézzük a belsőt. És beszéljen a szerző:

„A könyv összeállítását kettős tapasztalat vezette. Az egyik az a szomorú felismerés volt, hogy az európai kultúra alapját biztosító Biblia a 20. század folyamán tömegek előtt vált ismeretlenné. Ebből a szempontból mit sem számít az iskolai végzettség, a generációs különbségek, általános a tájékozatlanság. Tudatosan említettem a Bibliát a kultúránk alapjaként, mert ismerete nem vallásfüggő, nem az istenhithez kapcsolódik, hanem mint műveltségünk bázisa, kritériuma a kultúrának. Ahelyett, hogy elvesztésének okait keressünk, amely sokkal összetettebb annál, minthogy kizárólag a második világháború utáni évek hivatalossá emelt ateizmusában találánánk meg, sokkal fontosabb minden lehetséges kisebb-nagyobb lépést megtennünk e műveletlenségünk felszámolására.”- írja Dávid Katalin a Bevezetőben, majd a gondolatmenetet így folytatja:

„...ez egyik oka lett a mindenki által megtapasztalt kulturális, szociális tévutaknak, és az egyén szempontjából olyan lelki torzulásokat okozott, amely által - a jelképek elvesztésének természetes következményeként - elveszett a belső világunkba vezető bejárat. Ezt a magam részéről kifejezőbbnek tartom úgy fogalmazni, hogy elvesztettük a szakralitáshoz vezető utat. Márpedig a szakralitás az ember eredendő összetevőjének része, csonka életet él, ha nem

töltheti fel vele szellemi, lelki, testi életét, vagyis ha emberi valóságát nem táplálja szakralitás.”

Az ilyesmit bizony érdemes harmadszor is elolvasni s aztán még sokadszor is töprengeni az olvasottakon. Idézzünk még egy mondatot a Bevezetőből:

„Amikor tehát a jelképekről van szó, egy olyan fölséges jelenség formájáról - eszméjéről medítálunk, amely által az embert magát vizsgáljuk, a láthatatlan dolgokat láthatóvá tevő alakzatokat.”

A Bevezetés igencsak komoly tanulmány, amely után tájékoztató következnek: a szent könyvek rövidítései, a felhasznált irodalom. Majd alfabetikus sorrendben a címszavak: mindenik egy-egy kisebb-nagyobb terjedelmű tanulmány, amely általunk ismert, vagy ismerni vélt s bizony, igen sokszor ismeretlen információkkal gazdagít, gyakran meglep az összefüggések relatív feltárása révén.

Az első címszó az ÁG, HAJTÁS, s a könyv a ZSÍR, HAJ címszóig terjed. (Ez beszámolómban kissé formális megközelítés.) Végül következnek a jelentések mutatója, bibliai helyek mutatója és a feldolgozott képek jegyzéke.

Erről is érdemes szólni, mert a képek az egész könyv szellemiségét, széles - elképesztően széles - kitekintését jellemzik. Csak példaként: láthatjuk a római Via Latina-katakomba falfestményétől, vagy Bálint Endre illusztrációjától kezdve a Sínai-hegyet ábrázoló fotón és a középkorvégi kódexek illusztrációin túl egy szédertál képét a budapesti Zsidó Múzeumból; Csontváry Kosztka Tivadar Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban című, többnyire ismert festményétől a Győri Székesegyházi Kincstárban lévő kelyhen át Rubljov 1408-ban készült ikonjáig (A feltámadt Üdvözítő a pokol tornácán, Tretyakov Képtár, Moszkva) a jelképek és megjelenítéseik hatalmas sorát.

Az enciklopedikus szerkezetű könyv elképesztően gazdag, hatalmas - és tudomásunk szerint a világon mindeddig egyedülálló - gyűjtemény. Anyagában efféle szócikkeket, vagy más szócikkekhez utaló címszavakat találunk: RAHAB lásd SÁRKÁNY; PECSÉT; KOS lásd BÁRÁNY, JUH, KOS; CSÍPŐ lásd ÁGYÉK, CSÍPŐ, DERÉK; ÜLŐ HELYZET; SÖTÉTSÉG; MAG lásd VETÉS, MAG; MEDVE... Azért villantok fel néhány szócikk-címet, hogy ebből is érezhető legyen az egész munka átfogó, gondos, minden bibliai fogalomra (lehetőséges szakrális műveltségünkre) kiterjedő gazdagsága.

Minden egyes szócikk (a tárgyalt jelkép leírása) három részre oszlik: először az ószövetségi megjelenésekről olvasunk, majd az újszövetségi jelentésekről, végül arról, miként fordul elő a jelkép a korai kereszténységben. A szövegen belül a kurzívval kiemelt fogalmak a könyv végén, a már említett Jelentések mutatójában szerepelnek s innen megtudjuk, milyen más címszavakban fordul még elő az adott fogalom. De elég a filológusi véleményből...

Ismét csak beszéljen a szerző, példaként álljon itt egy taláalomra kiválasztott fontos, hatalmas szócikk rövidke részlete:

CSÓK

„/.../ A csók tükrözi a békét és az egyetértést. Mózes a hozzá érkező apósa, Jetró «elé ment, meghajolt előtte és megcsókolta. Egymás hogyléte felől érdeklődtek, majd beléptek a sátorba» (Ki 18,7). Ebből következik, hogy a csók megtagadása a békesség megbomlására utal. Lábán szemére veti vejének, Jákobnak, hogy titokban szökött el tőle. «Nem engedted meg, hogy megcsókoljam unokáimat és lányaimat. Valóban ostobán viselkedél» (Ter 31,27k). A csók által megszerezhető a két ember között a kiengesztelődés.”

Ezt a könyvet nem szabad és nem kell „elolvasni”. Ezt a könyvet nézegetni, folyamatosan olvasgatni, azaz használni kell. Ennek a könyvnek ott kell állnia az ember könyvespolcán, lehetőleg alig karnyújtásnyira, hogy állandóan elő-elővegye s tájékozódjék. Olyan enciklopédia, olyan kézikönyv a javából, amellyel kapcsolatosan az ember boldog lehet, hogy

használhatja és megtiszteltetésnek érezheti, hogy ismertetést írhat róla.

Dávid Csaba

Dávid Katalin: A teremtett világ misztériuma - Bibliai jelképek kézikönyve Szent István Társulat, Budapest 2002, ára 4.200 Ft.

Örménymagyarok a Sóvidéken *(első rész)*

Sóvidéknek - Szováta központtal - a Maros és Hargita megyében fekvő Szováta-Parajd kontaktmedencét nevezik, az idetartozó 14 kisebb-nagyobb településsel együtt: Fenyőút, Pálpataka, Békástanya, Korond, Vadasmező, Atyha, Alsó- és Felsősfalva, Parajd, Ilyésmező, Szováta, Alsó- és Felsőszakadát, valamint Kopac. A 25.664 lelket számláló lakosságának nagy többsége nemzetiségileg magyar, felekezetiileg római katolikus, de sokan vallják magukat reformátusnak és unitáriusnak is. A sóvidéki családneveket vizsgálva, azok eredetét kutatva azonban meggyőződhetünk arról is, hogy közöttük néhány örménymagyart, vagy azok leszármazottait találjuk, akik eredetüket elismerve önmagukat örmény származású magyarnak, vagy egyszerűen csak magyarnak vallják.

A földkerekségen bizonyára nincs olyan ember, akit ne érdekelne családjának eredete, kilétének volta, hovatarozásának tudata, elődei ideiglenes vagy végleges letelepedésének időpontja, rokonai szétszóródásának földrajzi helye, vidéke, végleges lakhelye, ősei sírhantjának holléte, talán az idővel elmosódó lelki kapcsolatok újbóli megteremtése, feltételének lehetősége.

Mi, akik itt együtt élünk, jó ha tudjuk és ismerjük közös múltunkat. A múlt igazolására írás- és szájról-szájra szálló szóbeli bizonyítékok maradtak. Igyekezzünk összegyűjteni, csokorba kötni ezeket.

Amikor 1960-ban a Sóvidék gyöngyszemére, Szovátra költöztem, nagy ügy szeretettel érdeklődtem a település történelmi múltja és akkori jelene felől. Eddig ismeretlen emberekkel, új arcokkal kerültem közvetlen kapcsolatba. A családnevek eredete mindig foglalkoztatott. Érdekesnek találtam, hogy az eddig ismert és gyakorta ismétlődő családnevek után újjal, a Szenkovits névvel találkoztam. Feltűnő volt akkor, hogy bármelyik üzletbe betértem, a család valamelyik leszármazottját irányítóként vagy elárusítóként mindig ott találtam. Antropológiailag vizsgáltam őket: széles járomcsontú, barna bőrűek, a nők alacsonyabbak, a férfiak középtermetűek, markáns arcú, sűrű, sötétes fekete hajú emberek voltak. Az csak természetes, hogy közös vonásuk: egyértelműen mind az Erzsébetvárosról származó örménymagyar Szenkovits-család kereskedelemhez kötődő leszármazottai. A Szenkovits névre hallgató leszármazottak és más, Sóvidéken élő örménymagyarok családfájának levezetése előtt ismertetném, hogy mi módon kerültem kapcsolatba és hogyan, miért vállaltam e feladatot, a sóvidéki örménymagyar közösség bemutatását összeállító kutatásomat.

2002 szeptember 14-én de. 10 órakor Szováta az örménymagyar származású, Erdély talán legnagyobb novellairójának, Petelei Istvánnak emlékére az Örménymagyar Szövetség és a budapesti Petőfi Irodalmi Társaság a következő szövegű emléktáblát avatta: „E helyen állt 1937-ig a ház, melyben nyaranta élt és dolgozott a nagy novellairó, Petelei István 1852-1910”.

A fekete márványból készült emléktábla a fürdővárosban, ezen az udvaron született Bocskay Vince szobrászművész 1978-1982 között épült házának homlokzatán található (Fő út 172. szám). A ház udvarára egy 1895-ben készült galambdúcos nagy székykapun lehetett bejutni. A kaput Petelei István állíttatta, melynek faragásában maga a tulajdonos, az író is

részt vett. A kicsi kapu fölötti felirat ez volt: „Vándor, e kis kapu nem akar kizárni, csak azt mutatja, merre kell bejárni.” A nagykapu szemöldökfáján ez a szöveg állt: „Isten segedelmével építtette a kis kaput Petelei István párjával Korbuly Zsuzsikával”. Az életfa tövében ez az évszám állt: 1895.

A kapurészek eredetiben, szétszedett állapotban a marosvásárhelyi néprajzi múzeumban találhatóak 1963 óta, minekelőtte 1962 tavaszán a kaput egy hajnali szélvihar kidöntötte. Az emléktábla avatásával az örménymagyarok megemlékeztek a nagy író születésének 150. évfordulójáról. Az ünnepi megemlékezés felemelő volt. Ebben a hangulatban találkoztam egykori egyetemi kolleganőmmel, Bálint Tiborné Kovács Júliával. Miután örömmel üdvözöltük egymást, Júlia azt kérdezte:

- Mit tudtok ti Szováta lakók Petelei Istvánról?

A kérdés nem lepett meg. Válaszoltam:

- Az emberek egymásnak születnek. Kellott Szováta-nak egy Petelei István, egy olyan személyiség, aki közelről ismerje a sajátos lelkületű erdőlő, iparosodó, de a fürdőülethez is közelálló embert, mert az író a mezőhavasi szirtisas, a patakmajori vörösvércse, a sebespataki pirosperjes pisztráng, a tekenyősi fekete holló, a havason legelésző nyáj, a visszavisszatérő golya és fecske, s a hozzánk hűséges veréb világában élt és alkotott. Petelei István a századfordulót követő években itt írta az Őszi éjszaka című, balladaizű elbeszélését, s talán ő volt az első, aki mélységes humanizmussal tudott közeledni a szováta emberekhez, akik abban az időben csak nagyon ritkán adták gyermekeiket felsőbb iskolába. A szovátaiak tudomány- és kultúrigényének alacsony színvonalát fejezte ki az akkori szülők és rokonok gyerekeik iskoláztatásához való hozzáállása, akik harapós szavakkal bíralták azokat, akik gimnáziumba adták gyermekeiket. Minek kell a gyermekből kócsifert, ellenséget nevelni? A mai ifjúság hitetlenül megmosolyogja az ilyen kifejezést, pedig mély történelmi gyökere van annak. Csak fuvarosnak, erdőlőnek, favágónak vagy kocsmai verekedőnek jó a szováta székely, ugyanúgy mint a somogyi paraszt csak kanásznak és betyárnak? Az ilyen szováta szemlélet megváltoztatásához kellett többek közt akkor egy Petelei István másfél évtizedes ittléte.

Azt be kell vallanom, hogy amikor elkezdtem a sóvidéki örmények felkutatását, arra számítottam, hogy összejön egy 2-3 kéziratos oldalnyira való, senkit, vagy csak keveseket érdeklő újságcikkre kiterjedő anyag, Örvendek, hogy sokkal bővebb terjedelmű szöveg megfogalmazására „kényszerültem”.

Ha a sóvidéki örménymagyar közösség eredetét, családfáját kutatjuk, az csak természetes, hogy a Szenkovits-család jut elsőként eszünkbe. Ők voltak az ide letelepedett, Ázsiából származó népközösség első képviselői a Sóvidéken. A családnak ide történt korai letelepedése rangsorolást követel az ittlakó örménymagyarok közt. A Szováta-n élő, magukat örmény származású magyarnak tartó Szenkovits-család leszármazottaival, László, Jenő, Magdolna és Dezső adatközlőimmel sikerült összeállítanom a család rövid történetét. A Szenkovits-család Erzsébetvárosról származik. Elődeiktől szájhagyományból tudják, hogy egyik ősük itt, Erdély nagy örmény központjában, örménymagyar iskolát alapított, azzal a céllal, hogy az utódok tanuljanak meg magyarul is. Egyik elődjükig, a szépapa Szenkovits Lajosig tudják visszavezetni a családfát, aki Erzsébetvárosról Nyárádszeredába költözött. Feleségét, aki szintén örmény származású római katolikus volt, Ötvös Annának hívták. Kereskedők voltak Nyárádszeredában.

Elhunytukkal a család nyárádszeredai tartózkodása megszakadt, mert négy gyermekük közül (Ferenc, Ödön, Lajos és Márton), az agglegény Ferenc kivételével senki sem maradt a székelyek által Bocskai Istvánt fejedelemmé megválasztó, mezővárosi rangú településen.

Lajos 101 éves korában Magyarzákodon hunyt el. 1941-ben, halála előtt egy héttel megünnepelte a 101. születésnapját. Körjegyző volt a faluban. Leányai, Margit, Erzsébet és Ilka már Magyarzákodon éltek, ott is haltak meg. Nem alapítottak családot. Egy fia volt, aki

Marosvásárhelyre költözött. Utóda Nagyszebenben, az 1989 decemberi változások alkalmával mártírhalált halt. Margitnak ugyan volt egy élettársa, Simó Lajos, de kapcsolatukból nem született gyermek. Színfoltot jelentett a falu mindennapi életében - idézi fel gyermekkori élményét a magyarzsákodi születésű Orbán Pál, szovátai mérnök Szenkovits Margit iránti érdeklődésem kapcsán, akit a falu Örmény Margitka néven emleget ma is. A gyermektelen asszony nagyon nagy állatbarát volt, gondosan nevelte cicáit és kutyáit, ugyanúgy nagy becsben tartotta majorságait is. A kereskedelemben dolgozó üzletvezető, aki különben tejbegyűjtéssel is foglalkozott Magyar-, illetve Románzsákodon, nemcsak pontosságáról, jószívűségéről, hanem gyönyörű gyöngytyúkjairól is híres volt az egész Vécke-patak völgyében.

Másik fiúk, Ödön, Gyergyószentmiklóson nagy üzlettel rendelkező kereskedő volt, nőtlen. A fiúk közül a már említett Ferenc Nyárádszeredában hunyt el. Negyedik fiúk, Márton házassága révén Korondra költözött. Neje, a Korondon született Szálasi Erzsébet az örmény származású római katolikus Szálasi János és Verzár Anna leánya volt. Lakodalmuk 1874. február 15-én Korondon volt a római katolikus templomban. Házasságkötésük tanúja Imre János és Hajdó Ferenc volt. Szenkovits Márton 1848-ban született és 1904 dec. 24-én, Székelyudvarhelyen a kórházban hunyt el, szívroham következtében. Foglalkozása, követve a családi hagyományokat, kereskedő volt. Síremléke a korondi temetőben található. Házasságukból itt Korondon nyolc gyermekük született, hét fiú és egy lány. Az 1942-ben kiadott „Kivonat a házasság anyakönyvéből” című dokumentum érdekes adatokat tartalmaz, melyet Márton fia, Antal, a hatodik gyermek, azért váltott ki, hogy igazolni tudja nem zsidó származását.

Szenkovits Mártonnak és az 1936-ban elhunyt Szálasi Erzsébetnek első gyermeke Ferenc. Házasságából két gyermek, Erzsébet és Ferenc született. Erzsébet férje, Székely István kántortanító volt Szentivánlaborfalván. Ferenc Csíkkászonban fakereskedéssel foglalkozott. Felesége, Ilona, Csíkszeredában él, nyugalmazott tanítónőként. Ferencről, aki tönkrement, fennmaradt, hogy 1942-es katonai bevonulása alkalmából nagybátyja, Antal öltöztette fel. Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet második gyermeke Márton, első világháborús frontharcos, aki a hazáért hősi halált halva az egykori Nándorfehérváron, azaz Belgrádban alussza örök álmát. Két leánya maradt hadiárva, Olga, aki 83 éves korában a múlt század kilencvenes éveinek végén és Piroska, aki az évezred kilencvenes éveinek elején hunyt el, mindketten Székelyudvarhelyen. Az udvarhelyi temetőben van a síremlékük. Piroska lánya dr. Simon Lászlóné, született Baczó Éva Zsófia, közel egy fél évszázadot Szovátán élt sikeres zeneoktatóként, majd a Tanulók Szabadidőközpontjának igazgatójaként. Házasságukból két gyermek született, Éva (1959), aki körorvos, és László (1968), aki zenészként tevékenykedik, mindketten Magyarországon.

Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet harmadik gyermeke János. Korondon volt kereskedő, kb. 50 éves korában hunyt el. Két gyermeke maradt, János és Erzsébet. Fia, János, kereskedő Korondon, akit 1952-ben kilakoltattak s még abban az évben meg is halt. Szintén két gyermeke volt, János, aki szövetségi elnökként ment nyugdíjba, ma is Korondon él, valamint leánya Anna, aki Bukarestben él, egészségügyi asszisztens, ma már nyugdíjas. Annának egy mérnök fia van.

Lánya, Erzsébet, Asztalos Albert mészáros felesége, aki Korondon férje halála után átvette mészárszékük teljes vezetését. Kitartásával, akaraterjével beigazolta, hogy az élet nehézségeivel, mindennapi küzdelmeivel, ha nehezen is, de meg lehet birkózni. Nő létere állatot vásárolt, levágta, feldarabolta, kimérte és elárúsította. 93 évesen Székelyudvarhelyen ma is él Erzsébet nevű leányánál. Fiuk, Albert, Székelyudvarhelyen él, mészárosként dolgozik.

Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet negyedik gyermeke Dezső. 1880-ban született Korondon. Több helységben volt kereskedő: Parajd, Etéd és Szováta. 1963-ban halt meg

Szovátán. Öt gyermeke volt, négy leány, Emma, Ilona, Katalin, Erzsébet és egy fiú, Dezső. Id. Szenkovits Dezső első felesége a gyergyószentmiklósi örménykatolikus Zárug Katalin volt, aki korán elhunyt. Öt gyermekét második felesége, Keszler Irma segítségével nevelték fel.

Közülük a családnevet és a családi foglalkozást továbbvivő, a szovátaiak szerint legszimpatikusabb, a vásárlókkal közvetlen stílusú Szenkovits Dezső (1911-1981) a szovátai Fogyasztási Szövetkezetben alapembernek számított. Tudta mindig, hogy mi a hiánycikk az üzletben, miből mennyit kell megrendelni. A Robot nevű üzletbe betérő vásárló áru nélkül, üres kézzel szinte sohase tudott távozni. A vásárló otthon is meg volt győződve, hogy sikeres volt betérése az üzletbe, jó alkatrészt, szép bútort vásárolt. Felesége, a szintén kereskedő családból származó Forschpecher Rezsín megjárta Auschwitzot, megmenekülését kitartásának és pontos munkájának köszönhette. Hazatérte után ment férjhez Szenkovits Dezsőhöz. Házasságukból két gyermek született, Magdolna (1949), kereskedő, Szovátán él, akárcsak a faipari technikumot végzett testvére, Dezső (1950). Magdolna Rózsa Imre topográfus felesége, két gyermekük született, Rózsa Imre Sándor (1978) és Lászlóné Rózsa Magdolna (1980), mindketten térképészek. A nagyapját, az édesapját, önmagát és a fiát is Dezsőnek nevező utód Maruzsán Mária tanárnővel kötött házasságából két gyermek született, a családban így már a negyedik generációt képviselő Szenkovits Dezső (1975) Kolozsváron élő filozófus, és Varga Katalin (1980) Budapesten élő tanítónő.

Az 1880 és 1963 között élő Szenkovits Dezső négy leánya közül a legidősebb, a második gyermekként születő szovátai kereskedő, családot sohasem alapító Emma (1913-2002). A második leány Ambrus Sándorné Szenkovits Ilona (1915-2002) szovátai kereskedő, egy leányt szült, Ambrus Máriát (1949), foglalkozása természetesen kereskedő. Szabó Andrással kötött házasságából (1969) két fiúk született, András (1970) villanyszerelő és Szabó Sándor (1971) asztalos. Andrásnak két fia van, Mátyás (1998) és Szilárd (2001), Sándornak egy leánya, Krisztina (1999). A harmadik leány, Bogdán Béláné Szenkovits Katalin (1919-1987) szovátai kereskedő, akinek két leánya született, Musca-né Bogdán Katalin (1939) könyvelő és Bogdán Livia (1950) kereskedő. Előbbinek egy fia, Tihamér (1964) jogász, utóbbinak egy fia Ungureán Zoltán (1971), asztalos és egy leánya, Ungureán Tímea (1979) elárúsító. A negyedik, és egyben a legfiatalabb gyermek, Fazakas Gyuláné Szenkovits Erzsébet (1921-1999), szovátai kereskedő. Egyetlen leányuk született, az Erzsébet nevet öröklő orvos (1944), a kolozsvári orvosi egyetem előadó tanára. Fia, dr. Parasca Olivér (1970) orvos, akinek két fia van, Parasca David (1995) és Parasca Dominic (1996).

*Fekete Árpád
Szováta
(folytatjuk)*

*Gyorsjelentés (helyett erdélyi lábjegyzetek), avagy
Egyhetes, személyes mozaik*

(A mozaik úgy születik, hogy színes hasábokat ültetnek egymás mellé a kötőanyagba. Nem lapokat - azt padlóburkolásnak nevezzük - hanem hasábokat, amelyek többnyire legalább olyan mélyek, vagy „magasak”, mint amilyen szélesek.)

Bence-napi színek s még valami

Szombaton délben éppen Nagyváradot járjuk, s érdemes, hiszen ez a magyar szecesszió fővárosa, persze, Ady Endre városa is. Kiderül, hogy amúgy éppen Bence napja van. Eszembe is jut rögtön a híres vers, a Séta bölcsőhelyem körül első versszaka:

Ez itt a Bence, látod-e?:
Szelíd, széles domb s méla lanka,
Tán klastrom állt itt egykoron,
Bence-nap éjén ködtorony
Fehérlik s kong sülyedt harangja.

A költő múzeumát persze megnézzük s Lukin László vezetésével énekelünk is, első alkalommal.

Erdélyi körútunk utolsó napján is Váraddá megyünk majd s mielőtt átlépjük a határt, a Kiss Stúdió Színházban megnézzük a remek színészházaspár Wass Albert-összeállítását, amely emberi sorsról, életről, Erdélyről szól. Küldetéses emberpár Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos. Előadásaikat nézve könnyű ezt észrevenni s leírni; bizonyosan sokkal nehezebb vívódva, küszködve megvalósítani, amint azt ők ketten teszik. Kilenc éve működik a színházacska otthon, járja a szórványfalvakat és külföldet. Mint műsorfüzetükben írják, fellépéseik színhelye volt már Budapest, Frankfurt, Érd, Köln, Nürnberg, München, Csongrád vagy éppen Szlovénia.

Első nap aztán tovább gurulunk, Magyarremete felé. Itt a falu s a templom sorsáról a harangozó mesél: elmondja például, hogy ha meghal valaki s a család úgy kéri, emlékére ők is (a református templom), a baptisták is, meg az ortodoxok is egyaránt meghúzzák a harangot.

Aztán egy jóízű, igencsak képszerű mondat a lendületesen emlékező harangozó szájából:
- 1980-81-ben a patak kiáradt és megtombolta a falut.

Egy „háromszín”-mozaikhasáb

Házigazdánk fiatal házaspár s kicsi, ötéves fiacskájuk, keményfejű, sűrű legényke. Öntudatosan s mégis tisztelettel beszél a szüleivel. Látszik, hogy otthon érzi magát: körülveszi édesanyja, édesapa s a gyermek tudja, hogy ők maguk szomszédostul a világ, az egész világ.

A bihari Kőröstárkány igazi, modern életű falu, a kertek alján fóliasátorban zöldséget, paprikát, paradicsomot s mit természetnek, aztán a szép, jóízű árút viszik Nagyváraddá s ide-oda. Csendes és illendően sötét az éjszaka, ezerszer annyi csillagot látni itt, mint akár Budapesten, akár a Balaton mellett, akár a Mecsekben.

Első este a kivételesen nagy melegben ülünk a verandán s kicsi Norbinak mondjuk Weöres Sándor csupa-dallam versét, a Bóbitát.

- Ezt meg fogjuk tanulni! - mosolyog az anyja, aki óvónő. A fiúcska („utolsó éves” óvodás) másnap este ajándékozni akar minket: markában két rágógumi, egy piros és egy fehér gömb. A kincsei. Ezekkel kínál gyermeki bizalommal, s emlegeti a tegnapot, hogy „Bóbitamese...”
A rágógumit persze nem fogadjuk el, de Kati előhúzza egy kicsi szelet csokit, amely történetesen zöld csomagolású.

- Inkább én adok neked valamit.

A gyermek boldog, büszkén tartja anyja elé a markát. A fiatalasszony azonnal rákérdez:

- Milyen színek vannak a kezedben? - Hát ez a piros, meg ez a fehér... és most ez a zöld is.

- S akkor ez együtt mi?

A gyermek bizonytalankodik, édesanyja oktatja:

- Ez piros-fehér-zöld, vagyis a magyar zászló. Ez a mi színünk.

Éjszaka az udvaron évek óta először bámulhatom a Tejutat, hiszen olyan kicsi a környéken a fényszennyezés. Szinte látom, amint Csaba királyfi kardvillogtatás nélkül, mosolyogva léptet alá s fel a Hadak Útján, saját patkója évezredes nyomaiba lépve. Tán éppen Kőröstárkány felé igyekeznek.

(Mozaik: ha a kis, színes foltok együttesét kellő távolságból szemléljük, egész kép, sokatmondó, együttes hatás látható. Akad olyan mozaikhasáb, amelybe laparanyat égettek s úgy csillog, de akad aggodalmat keltő, zavaró ábra is.)

Egy mozaikszín: az alap

A turista általában „leereszkedik a magasból”. Néhányszor mi is magasan vagyunk, szép, nagy autóbusszal érkezünk. Reggel (vagy este) zuhanyoztunk.

Lehajolunk a gyökerekhez. Néha döbbenet vesszük észre, hogy a valóság elemei, amiket látunk, nem olyanok, amilyennek - néha túl hangosan - hirdetik. Persze, ha egyáltalán odafigyelünk arra, amit valóban látunk. Ilyenkor aztán elkezdünk kutatni a bűnös után, aki miatt a valóság más, mint azt nekünk hirdették.

(A bűnöst persze meg is találjuk, ez kötelező. Másként hogyan is oldanánk fel a keserű ellentmondást önmagunkban, hogy más a valóság, mint amit a fölkenetek mondanak?)

Nos, így gurul az autóbusz végig Erdély egy részén, a bihari szórványban s a székely (udvarhelyi, csíki s háromszéki) magyar tömbökön át. Aztán az út során néha bizony exportáljuk magyarországi, belpolitikai pártsérelmeinket és konok meggyőződéseinket. Megesik ez Gorzafalván is, amely már a gyimesi hágón túl, Moldvában fekszik.

A falu igazán s lelkileg inkább Románia, mégha él is ott még magyar csángó, aki román és oláh cigány környezetben egykori, felejtődő nyelvét sokszáz évvel ezelőtti idiómában használja. Ha még használja. Itt aztán tényleg az a gond, hogy van-e százezer lej, (ami körülbelül 750 forintnak felel meg), s van-e iskola, van-e, aki tanítson benne. Nincs, sok helyütt nincs. Sok helyütt az sincs, aki tanuljon benne.

Gorzafalván köröskörül szinte ordít az anyagi és lelki nyomor.

Akad azonban Budapestről jött, agitprop indíttatású autóbuszlakó, aki a falusi utcán megállítja a szembejövő gyermeket s kérdőre vonja, hogy az miért nem tud magyarul. Vajon, miből táplálkozik némely honfitársamban ez az enyhén szólva is „birodalmi” szemlélet?

Átmegek a vízmosásos falusi út másik oldalára, mintha nem is ugyanarról a buszról szálltunk volna le. A lelkem mélyén pedig tudom, hogy nem menekülhetek: végülis Budapestről érkezünk. Szép hazánk szép fővárosának szép sértettsége és bornírtsága egyeseket beborít, mint egy kikezdehetetlen magzatburok.

Színek a természetből

Mézged - vagy Mézes - határában felbandukolunk a Czárán-barlangig s elszántabbak Szarka Györggyel az élen meg is járják a sötétet. Bizonyára biztos irányítást s érdekes magyarázatokat kaptak a szíve szerint barlangász vezetőtől.

Mi többiek addig a napfényen belegabalyodunk egy kecskenyájba, aztán élvezzük a gyönyörű bihari tájat. Igen jó hangulatú az erdőszéli szalonnasütés, amelynek a vége felé Lukin tanár úr keményen megénekelte a csoportot.

Még egy „peštera” vár aznap (csak érdekesség: ez a román névszó a szláv „pjestyera”, „pjecsara” származéka - s mielőtt ebből bárki messzi következtetéseket vonna le, vegye észbe, hogy a magyar „barlang” viszont az ugyancsak szláv „berloga”, „barlog” utóda). A kiskohi Medvebarlangra a helyi márványbányában végzett robbantás révén véletlenül bukkantak 1975-ben. A felső szintje úgy 800 méter hosszan szépen kiépítve, jó világítással járható s indulásra készen már az autóbuszon ülünk, amikor megismerjük Curta Traian urat, aki elsőként járt a barlangban. Átlagos ruházatú, mosolygós öreg. Vajon, ha vagy másfélezer kilométerrel nyugatabbra fedezi fel a szép cseppkővilágot, akkor most milliomos?

Erős mozaikhasáb: nem omlik reggelre...

Déván ezúttal csak átfutunk, a várat mellőzzük. Arra szakítunk időt, hogy az immár híressé vált ferencrendi kolostorba látogassunk. A nagy szervező, sokszáz gyermek atyja, Bőjte Csaba éppen pénzért ügyködik valamerre, de az iskolarendház kerengőjében Szilvay Ingrid elmondja a tizenkét kőmies balladáját s énekel szépen, az iskola igazgatónője pedig ismerteti a több intézményből álló nevelde felépítését, működését... és gondjait.

Sokan adnak támogatást, mások tervezik s tudom, hazatérve be is tartják a szavukat. Az utcán - vakáció lévén - jóarcú, bizalmas szemű gyermekek játszanak. Két perc alatt barátnőt is szerzek; a kicsi leányka labdázás címén jól megfuttat, s amikor az autóbushoz érünk, megkérdezi:

- Mikor jössz megint?

A különálló hasáb

Régi szászok sokszáz éven át taposták a Mária templom kőpadlóját Nagyszebenben. A két padsor között szinte nehéz a járás, annyira kivályúsodott a kő. A nagy, gótikus épület egyébként a századok alatt furcsán, meglepően, kórusát kissé zegzúgosra bővítették.

Az erdélyi történelem során gyakorta áradt ebből a városból rossz íz, hiszen mindig a fellengzős szász elzárkózás központja volt s főként a Generalkommandóé, amely bécsi meghagyásból irányította-sújtotta-nyirbálta a székelységet, mint hadköteles határőrnépet. Aztán a szászok elmentek az első, s végképp a második világháború után, hogy jobban éljenek. Maradtak az épületek, az erősnek és gazdagnak épített város megannyi palotája, temploma, városfala, amelyekre újabban - ismerjük el: szép eredménnyel - igen sokat költenek az évtizedek óta német állampolgárrá lett egykori lakók.

Mozaikhasáb a szépségekről, nyelvészeti színekkel

Az EÖGYKE sokéves jó szokása az Otthonról haza elnevezésű erdélyi körutazás, amelyet doktor Szarka György vezet sok tudással, meggyőződéssel és hatalmas háttéranyaggal. (Ezúttal szándékosan nem fraternizálok. Éveken át igen sokan megismerték s megtanulták becsülni „Gyuri bácsit”. Igen, ő szinte már intézmény. De most senki ne vegye merevségnek, ha így említem, a teljes nevén, tudományos címével együtt.)

Enlaka-Énlaka a szépségek egyik csúcsa. Vita volt köztünk, e lap hasábjain is tükröződött, hogy Enlaka vagy Énlaka... Végül Murádin László kolozsvári nyelvész helységnév-etimológiája adta a megoldást, amit éppen Gyuri bácsi olvasott fel. Magam úgy tanultam ízig-vérig háromszéki, örménymagyar, erősen hagyományörző édesapámtól, hogy az bizony Enlaka. Szarka György bizonyította, hogy még a helybeliek is Énlakának írják. Murádin László cikke a kedves-szamar népi etimológiát („én itt lakom” s ezért Énlaka) igazítja ki: az Ien nevű birtokos területe, vagyis Ienlaka, tehát Enlaka s mára lett Enlaka. (Az Ien utónevet egyébként angol nyelvterületen, ha ritkán is, máig használják.)

De lám, a mai írás mellett ott a templom mennyezetén a festett kazetta latin nyelvű felirata: Jenlakens et Martonosien - a jenlakaiak és martonosiak. (Martonos a szomszéd falu.) S lám, Orbán Balázs Udvarhelyszék leírásában, 1868-ban már következetesen Énlakának írja. Így hát mindkettőnknek igaza volt s doktor Szarka Györgynek inkább. Tetszik-e érteni? Ez a vita már önmagában szépség.

De méginkább szépség Énlaka (meghajlok tehát a jó száz éve bevett szóalak előtt).

A székely falu „mozaikhasábjá”

Hálistennek, híressé vált a falu, amúgyis híres erődtemplomával a tetején. Több éve már a budapesti V. kerület pénzzel támogatja a hagyományörző építést, a világörökségnek számító,

arányos, gyönyörű falusi házak hiteles felújítását. S aki már találkozott efféle feladattal, az tudja: régi, szinte feledésbe merült anyagokból s technikával épült lakóház modernizálása, mai igények szerint lakható megőrzése sok-sok energiát és pénzt igényel. Egyszerűbb és „hatékonyabb” bontani s mondjuk salakbeton kockákból újat építeni, aztán belevésni a vízvezetékcsövet. Ennél drágább és bonyolultabb a háromszáz-kétszáz éve rakott falat, gerendából ácsolt tornácot, tetőszéket felújítani.

A megőrzött házakon Isten segítségével előbb-utóbb úgyis tárulkozik majd a parabola-antenna, a kor szava - hacsak Énlaka szokása szerint össze nem fog, s megoldja a kérdést egyetlen közösségi parabola-vevővel és helyi kábelhálózattal - de ez a többszáz éves épületeket nem változtatja meg, nem teszi ízetlenné. Marad Enlaka az, ami: szép, évszázadokra, küzdelmekre, kínokra is emlékező falu, közepén-tetején a magyar művelődéstörténet egyik leghíresebb templomával, amelynek mennyezetére Muzsnai György 1668-ban rovásjelekkel felpingálta, hogy „Egy az Isten”.

Negyven éve ismerem ezt az épületet leírásból, építészeti felmérésből, fényképről, tanulmányokból s most először állok bent, a híres, kazettás mennyezet alatt. Megtörtént...

Egyetértő mozaikhasáb

Zetelakán elég az autóbustól a szálláshely felé átgyalogolnunk a kicsi, korlátlan hídon. Nem tanácsos azonban tántorogni, mert nincs korlát, ám a híd megbízható, előfeszített betonszerkezet. S elég beköszönteni a kapun, hogy szíves szóval fogadjanak.

Két estényi kapcsolat, beszélgetés már elég, hogy a házigazda elutazásunk előtti estén már így szóljon hozzám:

- Holnap nagy munka lesz, kivetjük a pityókát! Te, ugye, érted? Neveltetésem miatt persze, tudom, hogy ez azt jelenti: ekével kifordítják a burgonyát a földből, vagyis begyűjtik a termést. Felhangzik köztünk még néhány jó szó a sötét kertben, a diófa alatt. Ezért aztán nem is csoda, hogy Zetelaka éjszakája is megajándékoz s én ismét láthatom a Tejutat, a Hadak útját, amelyen Csaba királyfi kaptat a lován s néha integet is egy kicsit a süvegével. Talán elégedett azzal, amit megmutatott nekem...

Kisbaconi mozaikhasábok

Néhány éve jószándékú budapesti ismerősöm mesélte:

- Erdélyben jártunk, voltunk Bakonban is, a Benedek Elek házában.

Nem írtam félre: „bakon” hangzott el. Hiszen ő Romániában járt s ott, románul a „c” betű a mély konzonánsok (a, o, u) előtt „k”-nak olvasandó. Eszembe villant akkor a sokat emlegetett kolozsvári vicc, amikor 1940-ben a magyar honvédség bevonult.

- Édesanyám, olyan szépet álmodtam! Hogy kimentek a rományok!

- Hát, ki is mentek, fiam, nem álom az! - Igen, de én azt is álmodtam hozzá, hogy senki sem jött bé utánuk!

Nohát, Kisbacon, Elek apó kúriája. Tágas, embernek való ház, kert, a nagy magyar kultúr szolgálta által ültetett fenyők és gyümölcsfák. (Elek apó almafái egyébként igen finom gyümölcsöt hoznak. Még szerencse, hogy a rózsafélék családjába tartozó almafa akár száz évig is élél - így aztán hihetem, hogy amit ott Réka asszony kezéből kaptam, az éppen gyermek- s fiatal- végül felnőttkorom nagy írójának, Benedek Eleknek az ültetése, nemesítése.)

Merthogy Kisbacon különös élmény. Az ember jól ismeri már képekről az udvarházat s a múzeumnak berendezett két szobában most elnézheti az íróasztalt, ahol a Magyar mese és mondavilág, a Tatárjárás mondái vagy éppen a Cimbora című, csodálatos ifjúsági lap számai készültek.

Kisbacon másként is különleges élmény. Benedek Kati, aki Benedek Elek bátyjának, a

sokkal idősebb Gábornak ükunokája, bemutatkozik Szabó Rékának, aki Benedek Elek dédunokája. Tisztázzák egymás között, hogy ők ketten nagynéni és unokahúga, s összeölelkeznek.

Már itthon, Budapesten jó, régi érzéssel veszem észre, hogy Réka asszony a Benedek Elek műveiből készült válogatása előszavában, amely 1999-ben jelent meg, „Nannyó”-nak írja a Nagyanyót. (Gyimesbükki születésű Cs. Zakariás Anna nagyanyámat Budapest kellős közepén mi is így hívtuk: Nannyó. Csodálkoztak is az osztálytársaink...)

Faragott mozaikhasáb a Hargitán

Ismét csak érzelmek rabja vagyok Farkaslakán. Itt sem jártam még soha, de szinte lépésről lépésre ismerem a tegnapi falut, hiszen kedvenc íróm Tamási Áron s a Bölcső és Bagolytól színjatekain át, kezdve még a Címeresektől s az Ábel trilógiától sok-sok novellájáig végigolvastam igen sok írását, újra s újra olvasom mostanában is.

Tamási igazándiból nem prózaíró, hanem lírikus. Prózában ír gyönyörű hangulatokat, példabeszédeket, amelyek mind egyetlen hangra rímelnek: szeresd hazádat s a benne élőket, és kedves bölcsességgel bocsáss meg azoknak, akik bután gondolkodnak, vagy éppen belebarmolnak a világba. Folytonos küzdelemben is vedd észre a szépségeket, mint Jégtörő Mátyás...

Így aztán kissé zavartan állok meg a tornácos, oly jellemzően székely, hegyvidéki porta előtt. Ez a Tamási Áron szülőháza. Szabad-e nekem belépnem ide?

Valami kilök a kapun, rákönyökölök a deszkakerítésre s vidáman, jó érzéssel nézem az udvaron s a házban nyüzsgő utastársaimat. Jó ez a színes forgatag: élet, idegen életek forognak azon a helyen, ahol Áron úr bizonyára sok órát töltött, megfontoltan s gunyorosan beszélgetett, ivott egy-egy pohár bort. Talán írt is valamit a tornácon üldögélve, térdére fektetett papirosra. Vagy nézte a lombokat s a csillagokat.

Én meg a házat bámulom s vonul előttem a borban jeget szétpancsoló Jégtörő Mátyás-Áron, a Hargita oldalában ballagó-beszélgető novellahősök, például a furulyás legény, Lőrinc-Áron, aki a román s a szász legénnyel együtt dalol-zenél, s amikor hangszerét széttiporja a csendőr, ő csak annyit mond:

- A közös kincset rontottad össze, te balga!

Eltáncolnak előttem a kakasok az Édenben, s el a közeli s távoli vándorutakról örökké a Hargita aljára megtérő Ábel-Áron is...

Aznap este, a szálláson megint csillagok, s a Hadak Útján persze vidáman szökteti a lovát Csaba királyfi. Igaza lehet, hiszen néhány órával elébb, délben még a Firtos lovát is láttam...

Mozaikos zárszó

Felvillant néhány kép, néhány jelenet. Persze, akár Bácsfaluban, a szinte Brassó külvárosává nőtt csángó faluban szálltunk meg, akár másutt, szívesen fogadtak mindenütt. Seholy sem a kincstári mosoly várt, hanem igyekezet, keresgélés. „Vajon, miféle emberek jöttek ide, hozzánk? Vajon mit gondolnak s mit tudnak?”

Ugye, nem számoltam be mindenről? Nem bizony. Nem beszéltem Bözödújfaluról, az elárasztotról, az elgondolkodtató „siratófaláról”... Sem Udvarhelyszék csodásan tiszta utcáiról és kedves Honvéd-emlékművéről, sem Gyimesbükk szívmelengetően szép tájairól, sem a görgényi havasok lenyűgöző nagyszerűségéről, sem Nagyajtaról, sem Bereckről, vagy a Felsőlokon „sziklára épült házról, sem a Küküllő csobogásáról.

Nem is tudnék mindenről beszélni s nem is kell. Legyen elég most ennyi, úgymint visszavisszatérünk reá, mert érdemes.

S aki nem hiszi, járjon utána: menjen el, járja meg magát abban a kicsi országban. S ha

őszintén, figyelve jár, akkor meg is találja ott mindazt, ami egészen más.
Mert az ott: Erdély.

dc

Mentség

*Ó, mért oly későn, levelek hullása,
Daru távozása idején:
Mért nem találkoztam rózsanyíláskor,
Hajnalhasadáskor veled én?*

*Miért nem hallgattuk édes-kettesbe
A pacsirtát lesbe te meg én?
Miért nem találkoztunk a mámor, a vágyak,
Az ifjú álmok idején?...*

Miért jutnak eszembe Kiss József elégikus sorai most, a tomboló nyár közepén? Talán a műsoromra gondolok, amellyel májusi klubnapunkon szándékoztam meglepni kis közösségünket. Nostalgia a címe - Banántánc a szerelemről. Úgy gondoltuk, hogy így nyár elején mindenki szívesen emlékezik egykor volt szép szerelmekre, édesbús korabeli nóták, slágerek kíséretében. Az Oly jól csúszik ez a banánhéj, Az én nevem la Bella Tangolita, az Egy nap a világ, a Lilly Marlen és az Ahogy lesz, úgy lesz korszakokat idéző melódiai mellett könnyezve búcsúzunk egykori szerelmeinktől a Waterloo Bridge és a Hulló falevél dallamára. A valamikori szerelmeket magam idézem föl, a magam szubjektív módján, a dalokat kiváló színészbarátaim adják elő. Ez volt a terv. A műsor forgatókönyve elkészült, a szöveg megírva, a zeneanyag felvéve.

Ám ekkor közbelépett a sors. Elcsúsztam és combnyaktöréssel kórházba kerültem. A műsor nem „hajnalhasadáskor, rózsanyíláskor”, hanem ősszel, „levelek hullása” idején kerülhet csak elétek.

Ne haragudjatok. Legalább még ennek a nyárnak kedves emlékei is beleférnek a múltat idéző, nostalgizáló kedvetekbe. Ha ősz, hát ősz. Az is szép időszak. Fogadjátok akkor is szívesen!

Bende Miklós

A szerk. megjegyzése: korelnök képviselőtársunk, Bende Miklós Nostalgia című játékának bemutatóját novemberre tervezzük. A szerző-rendezőnek addig is mielőbbi javulást, teljes felépülést kívánunk!

Nyertes pályázataink 2003-ban

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nyertes pályázatait: Az Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságától a szervezet működéséhez 800 ezer Ft támogatásban részesült.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától a szervezet működési költségeihez 300 ezer Ft támogatásban részesült.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma programpályázatra adott támogatásai:

- Fővárosi Örmény Klub üzemeltetéséhez 110 ezer Ft
- Zarándokút a Bécsi Mechitarista Rendhez 40 ezer Ft

A Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottsága
„Esélyegyenlőségi Alap” az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek havilap megjelenését 300 ezer Ft-al támogatja.

A Fővárosi Örmény Önkormányzat a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottsága „Esélyegyenlőségi Alap”-nál a Fővárosi Örmény Klub pályázatára 100 ezer Ft támogatásban részesült.

Köszönjük pályázataink támogatását, amely lehetővé teszi szervezeteink együttműködésével a programok közös megvalósítását.

*Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Fővárosi Örmény Önkormányzat*

(Utánnymás a Háromszék c. lap 2003. július 2. számából)

Szórványsors a céhes városban

Bak-Dávid Tímea az Erdélyi Örmény Gyökerek című, havonként megjelenő kiadvány idei januári-februári számában két részes, igen érdekes és - főleg - a teljes szórványba szorulás körülményei között is az önazonosság őrzésének-ápolásának igen tanulságos példáját mutatja föl. Tanulságos írásként aposztrofáljuk, mert mint e sorok írója esetében is, aki több mint két évtizeden át a város lakója volt, s a kézdivásárhelyi örmény származásúak közül többen is ismeretségi és baráti köréhez tartoznak, csak a bukaresti más örmény csoporthoz tartozó - Varujan Vosgianian háromszéki „örménytérítő” útjai, a Czetz János '48-as honvédtábornok származása és cselekedetei körül fellángoló vita közben döbrent rá, micsoda erkölcsi értéket képvisel az a maroknyi, a magyarság jobbik részével eszményeiben azonosuló, de nemzeti örökségét a családi szokások és az étkek ízében is hordozva továbbadó magyarörmény csoport. Czecz János emlékének példás - a magyarság számára is mintául szolgáló - ápolása, a Gábor Áron hitének-harcának háromszéki meggyökereztetéséért való berecki és kézdivásárhelyi kiállítás, a Khell család történelmi és kortársi szerepvállalása Gábor Áron-hagyományteremtésben nagy tiszteletet táplál, és szimpátiát ébreszt mindannyiunkban a közös sorsvállalás ürügyén.

Ezért is örülünk Bak-Dávid Tímea jelentkezésének.

Sylvester Lajos

Dr. Zakariás G. Sándor

Brassóban született 1900-ban, Dr. Zakariás János és Tutsek Irma gyermekeként. Iskoláit szülővárosában végezte, tanulmányait a kolozsvári Kereskedelmi Akadémián folytatta. 1920-ban érkezett Budapestre, ahol egyetemi tanulmányokat folytatott. A Városházán dolgozott a XI. ügyosztályon. Többek között a háború előtt egy ideig az ő gondja volt a rászoruló fővárosi művészek és írók segélyezése is. Neve azon az emléklapra áll, amelyen a Városháza újjáépítőinek és első érdemes tisztségviselőinek nevét örökítették meg. A Budapesti Történeti Múzeum és az Építőipari Műszaki Egyetem munkatársa volt.

Művészettörténészként igen sok könyv szerzője vagy társszerzője. Lestyán Sándorral közösen írta s már 1945 májusában angol és orosz nyelven megjelentette a 2000 éves Budapest történetét.

Nem kis érdeme volt, hogy 1945 októberében megjelent a régi „Budapest” című történelmi, művészeti, irodalmi és társadalmi folyóirat első száma is, melynek egyik alapító szerkesztője volt.

Genthon Istvánnal közösen írták a Magyarország Művészeti Emlékei című sorozatot. A harmadik kötetet, mely Budapest művészeti emlékeit dolgozza fel kerületenként, 1961-ben írta Zakariás G. Sándor. (Az első két kötetet Genthon István művei: 1. Dunántúl, 2. Duna - Tisza Köze, Tiszántúl, Felsővidék.)

Merem mondani, hogy nála alaposabban aligha „járta be” valaki is Budapestet. Ismerte, utcáit, tereit, hangulatos udvarait.

Többek között lektorálta Biczó Tamás 1979-ben kiadott Budapest egykor és ma című könyvét.

Évente rövidebb-hosszabb időt töltött Olaszországban. Mindig felfrissülve, feltöltődve érkezett haza.

Élete utolsó éveit a Belvárosban lakva, megvakulva élte. Esténként a Mátyáspince sörözőjében üldögélt barátai körében, szívta Csongor szivarját, iszogatta a kis Unikumot s vidám anekdotákkal szórakoztatta a körülötte ülőket.

1981. augusztus 8-án hunyt el, a Farkasréti temetőben nyugszik. A nagybátyám volt.

Páris Egonné Zakariás Klára

Részlet egy Váci Mihály-versből, amely olyan személyekre illik, akik... de beszéljen maga a költő:

Nem elég útra kelni,
az úton menni kell!
Egyedül is Elsőnek,
elől indulni kell!
Nem elég elindulni,
de mást is hívni kell!
S csak az hívjon magával,
aki vezetni mer.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatta a

Fővárosi Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottság „Esélyegyenlőségi Alap”

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba,

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Szongoth Gábor, Bálintné Kovács Júlia

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401
Nyomdai munkák: Timp® Kft.